

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Tiina Rönkä

TULEVAISUUSKIRJANPITO

Liiketalouden koulutusohjelma

Taloushallinnon suuntautumisvaihtoehto

2008

TULEVAISUUSKIRJANPITO

Rönkä, Tiina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalous, matkailu, tietojenkäsittely ja viestintä Pori
Liiketalouden koulutusohjelma
Taloushallinnon suuntautumisvaihtoehto
Joulukuu 2008
Rajala, Jukka
UDK: 657.1
Sivumäärä: 66

Asiasanat: Kassavirta, kirjanpito, historia

Tässä opinnäytetyössä kerrottiin aluksi lukijalle perinteisen kirjanpidon historia Suomessa lainsäädännön kautta. Tämä kerrottiin siksi, että lukija ymmärtäisi kirjanpidon merkityksen yrityksille ja miten kirjanpito on muuttunut vuosien kuluessa lainsäädännön johdosta.

Seuraavaksi tutkittiin uutta laskentatoimen muotoa: tulevaisuuskirjanpito ja selvitettiin mitä sillä tarkoitetaan. Onko tulevaisuuskirjanpidosta hyötyä yritykselle ja mitä se mahdollisesti aiheuttaa lainsäädännön näkökulmasta yritykselle? Tutkimuksessa keskityttiin selvittämään tulevaisuuskirjanpidon ideaa yrityksen näkökulmasta ja samalla kerrottiin kassavirtalaskennasta.

Tutkimuksessa käsiteltiin historiakirjanpitoa, tulevaisuuskirjanpitoa ja kassavirtalaskentaa keskeisiltä käsitteiltä. Tutkimuksen teoria-aineisto koostui haastattelusta, artikkeleista ja internetlähteistä. Haastattelun muotona käytettiin teemahaastattelua.

Tutkimuksen perusteella todettiin tulevaisuuskirjanpidon idean olevan teknisesti toimiva, mutta termi vaatii vielä kehittämistä. Myös lainsäädäntö vaatii muutosta uutta laskentatoimen suuntaa suosivaksi.

ABSTRACT

Rönkä, Tiina

Satakunta University of Applied Sciences

School of Business, Tourism, Business Information Systems, Media and Communication Pori

Degree Programme in Business and Administration

Financial Administration

December 2008

Rajala, Jukka

UDC: 657.1

Pages: 66

Key Words: Cash flow, bookkeeping, history

At first in this thesis was told the history of traditional bookkeeping in Finland and how bookkeeping has developed through law. This was told that reader would understand the meaning of bookkeeping to the company and how it has changed in the course of years because of the legislation.

Next in this thesis was studied the new form of accounting: future accounting and was investigated what it means. Is future accounting a benefit to the company and what it causes in the view of legislation to the company? In this thesis was focused on solving the idea of future accounting on company's point of view and same time was told the method of cash flow.

The research deals about key features the traditional bookkeeping, future accounting and cash flow. This part of the thesis was based on interview, articles and internet sources. The form of interview was theme interview.

On the basis of the research found out that idea of the future accounting is technically useful but the term needs further development. Also legislation needs changing so that it can favour the new form of accounting.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoite	6
1.2 Tutkimusmenetelmä, metodi ja aineisto	7
1.3 Työn eteneminen.....	8
2 KIRJANPIDON KEHITYS SUOMESSA.....	9
2.1 Historiakirjanpito	9
2.2 Varhainen aika ennen lainsäädäntöä.....	10
2.3 1800-luku Suomessa	11
2.3.1 Ensimmäinen suomenkielinen kirjanpidon oppikirja.....	13
2.3.2 Muita kirjanpidon kehittäjiä Suomessa 1800- luvulla	14
2.4 1900-luku Suomessa	15
2.4.1 Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1925/54.....	17
2.4.2 Kohti toista kirjanpitolakia 1945.....	19
2.4.3 Martti Saarion kirjanpito teoria.....	24
2.4.4 Vuoden 1973 kirjanpitolaki.....	26
2.4.5 Kohti kansainvälisyyttä.....	29
2.5 2000 - luku	32
3 TULEVAISUUSKIRJANPITO	34
3.1 Tulevaisuuskirjanpidon periaate	36
3.2 Tulevaisuuskirjanpidon synty ja laskentamallit.....	42
3.3. Tulevaisuuskirjanpidon termi	48
3.4 Tulevaisuuskirjanpidon käyttökohteita.....	48
3.5 Onko tulevaisuuskirjanpidosta yritykselle kilpailuetua?	49
3.6 Kassavirtalaskelma - tulevaisuuskirjanpidon käyttökelpoisin sovellus.....	50
3.7 Tulevaisuuskirjanpito tilitoimistossa	56
4 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI.....	58

4.1 Tutkimustehtävä.....	58
4.2 Tutkimustulokset	60
4.3 Tulosten luotettavuus ja tutkimuksen hyödyntäminen	61
4.4 Jatkoasteet	61
5 LOPPUPÄÄTELMÄT	62
6 LÄHTEET	64

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoite

Opiskeluaikana lehtori Arja Alajärvi sattui mainitsemaan eräällä johdon laskentatoimen tunnilla, että tulevaisuuskirjanpito on mahdollisesti tulevaisuudessa se asia, mikä erottaa menestyvät yritykset muista. Hän mainitsi myös aiheen olevan vielä tutkimaton. Lehtori Alajärvi oli ollut Juhani Puhakan pitämässä sähköisen taloushallinnon seminaarissa Tampereella 23. – 24.9.2002, jossa Puhakka oli esitellyt tulevaisuuskirjanpidon ideaa. Miten perinteinen kirjanpito on kehittynyt nykyiseen muotoonsa ja voiko perinteistä kirjanpitoa kehittää vielä pidemmälle tai onko mahdollista käyttää kirjanpidon keinoja yrityksen tulevaisuuden ennustamiseen. Onko tulevaisuuskirjanpidosta tulossa yrityksille uusi kirjanpidon muoto, vai ollaanko siinä tekemisissä kirjanpidon auktoriteettien ”piirustuslaudalla”. Miten kassavirtalaskenta liittyy tulevaisuuskirjanpitoon.

Aikaisempia tutkimuksia tulevaisuuskirjanpidosta ei ole tehty ammattikorkeakouluissa eikä kauppakorkeakouluissa, sen sijaan kirjanpidon historiaa on tutkittu vähän. Axell Grandellin tutkimus, *Äldre redovisningsformer i Finland*, käsittelee kirjanpitoa 1800-luvun loppupuolelle. Salme Näsi puolestaan käsittelee kirjanpidon historiaa 1980-luvun puoliväliin väitöskirjassaan; Laskenta-ajattelun kehitys viime vuosisadan puolivälistä nykypäiviin. Lukka ja Pihlanto ovat käsitelleet teoksessaan Martti Saariota, jota pidetään merkittävänä suomalaisen kirjanpidon kehittäjänä. Jyväskylän yliopiston taloustieteen tiedekunnan professori Aila Virtanen on käsitellyt suomalaisen kirjanpidon historiaa kattavasti 1800-luvulta vuosituhannen vaihteen yli.

Tulevaisuuskirjanpidosta on kirjoitettu kolme lehtiartikkelia alan lehdissä. Internetistä löytyy aiheesta kaksi nettijulkaisuissa julkaistua kolumnia sekä Lasmak tietopalvelun kotisivut, joille rekisteröitymällä saa käyttöönsä maksullisen verkkokirjan; Kassavirrat käytännössä, joka käsittelee tulevaisuuskirjanpitoa. Kyseinen verkkokirja on ainoa tulevaisuuskirjanpitoa käsittelevä teos ja sitä käytetään teoreettisena pohjana opinnäytetyössä.

Työn tarkoituksena on selvittää lukijalle mitä tarkoitetaan tulevaisuuskirjanpidolla ja kassavirtalaskennalla. Koska tulevaisuuskirjanpito asiana on uusi, eikä sitä ole tutkittu vielä, on myös syytä kertoa kirjanpidon kehittyminen nykyiseen muotoon. Onko mahdollista, että kirjanpito on kehittymässä edelleen tulevaisuuskirjanpidoksi? Onko tulevaisuuskirjanpidosta hyötyä yritykselle ja jos on niin miten?

Teoria aineiston teoreettisena pohjana käytetään Lasmak Oy:n julkaisemaa maksullista verkkokirjaa; Kassavirrat käytännössä, koska aiheesta ei ole kirjoitettu muita teoksia. Opinnäytetyötä varten on myös haastateltu asiantuntijoina Lasmak Oy:n toimitusjohtajaa ekonomi Lassi Mäkistä, liikkeenjohdonkonsultti Riku Lehtistä, joka on keksinyt tulevaisuuskirjanpidon idean sekä Helsingin kauppakorkeakoulun tietojärjestelmätieteen professori Tomi Dahlbergiä. Tulen käyttämään haastatteluja tutkimukseni teoriamateriaalina. Lähestyin myös Turun kauppakorkeakoulun professoria Markus Granlundia asian tiimoilta, mutta en saanut häneltä vastauksia.

Kirjanpidon historiassa käytetään Jyväskylän yliopiston professorin Aila Virtasen taloustieteiden tiedekunnan julkaisuissa julkaistua kirjaa; Kauppamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Professori Virtasen teos on historiakirjanpito-osuuteni merkittävin lähde ja käytän sitä työssäni laajasti.

Mitä tulevaisuuskirjanpito tarkoittaa yrityksen näkökulmasta? Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on selvittää onko kirjanpito kehittymässä edelleen tulevaisuuskirjanpidoksi. Onko tulevaisuuskirjanpidosta hyötyä yritykselle kiristyvässä kilpailussa? Kirjanpidon historian kehityksen Suomessa selitän lukijalle aluksi, jotta lukija tietää miten tähän päivään on tultu.

1.2 Tutkimusmenetelmä, metodi ja aineisto

Tutkimusta varten olen etsinyt aineistoa internetistä ja löytänyt kaksi kolumnia aiheesta. Olen myös lukenut Lasmak oy:n verkkokirjan; Kassavirrat käytännössä. Haastattelin Lasmak Oy:n toimitusjohtajaa Lassi Mäkistä sähköpostitse ja Riku Lehtistä olen haastatellut 26.3.2008 Porissa, Porin yliopistokeskuksessa. Haastattelin myös Helsingin kauppakorkeakoulun tietojärjestelmätieteen professoria Tomi Dahlbergiä sähköpostitse. Haastatteluissa keskityin kysymyksiin, jotka selventävät tulevaisuuskirjanpidon hyötyä

yriyksille sekä onko haastateltavien mielestään mahdollista kirjanpidon kehittyä edelleen tulevaisuuskirjanpidoksi. Haastattelumuotona käytän teemahaastattelua.

1.3 Työn eteneminen

Luvussa yksi on johdanto, jossa selvitetään lukijalle työn keskeiset tavoitteet.

Luvussa kaksi keskitytään kertomaan kirjanpidon kehitystä Suomessa. Ensin kerrotaan varhaiset vaiheet ennen lainsäädäntöä ja lopuksi keskitytään kertomaan miten kirjanpito on muuttunut lainsäädännön myötä päättyen 2000-luvun alun tilanteeseen. Luvussa on käytetty lähteenä Jyväskylän yliopiston professorin Aila Virtasen taloustieteiden tiedekunnan julkaisuissa julkaistua kirjaa; Kauppamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Professori Virtanen on tehnyt mittavan työn saattaessaan Suomalaisen kirjanpidon historian yksien kansien väliin. Ilman tätä lähdettä olisin ollut tässä luvussa enemmän kuin pulassa, näin mittavan työn edessä, professori Virtasen teos on luvussa kolme tärkein lähteeni ja olen siitä lainannut suurimman osan tekstiini. Tekstiä ei voi kuitenkaan loputtomasti muokata aiheen sisällön muuttumatta, joten olen ollut ”pakotettu” käyttämään pitkiä suoria lainauksia professori Virtasen kirjasta.

Luvussa kolme suoritetaan itse tulevaisuuskirjanpidon esittely. Haastattelujen kautta avataan lukijalle tulevaisuuskirjanpidon ideaa ja tavoitteita. Luvussa merkittävimpinä teoria-aineiston lähteinä on Lasmak oy:n verkkokirja; Kassavirrat käytännössä sekä haastattelut; Lasmak Oy:n toimitusjohtaja Lassi Mäkinen, tulevaisuuskirjanpidon idean kehittänyt LJK Riku Lehtinen sekä Helsingin kauppakorkeakoulun tietojärjestelmätieteen professori Dahlberg.

Luvussa neljä suoritetaan tutkimuksen ja tutkimustavoitteiden tarkastelun. Luvussa tehdään johtopäätöksiä tutkimuksesta ja kerrotaan yhteenvedona tutkimuksen tuloksista. Tutkimuksen tuloksia verrataan asetettuihin tavoitteisiin sekä lisäksi pohditaan tulosten antia.

Luvussa viisi esitetään loppupäätelmät ja peilataan tulevaisuuskirjanpidon ideaa nykypäivään. Onko ideasta lopultakaan uudeksi taloushallinnon ismiksi, vai onko se jäänyt vain pelkäksi pienen joukon kokeiluksi.

2 KIRJANPIDON KEHITYS SUOMESSA

2.1 Historiakirjanpito

Historiakirjanpidolla tarkoitetaan tässä yhteydessä perinteistä kirjanpitoa, joka perustuu yrityksen tulojen ja menojen kirjaamiseen. Historiakirjanpidossa tietoelementti, eli se minkä perusteella kirjaukset tehdään, perustuu tositteisiin. Kirjanpitoa varten tositteista katsotaan päivämäärä, summa ja tarvittavat tilinumerot yrityksen tilikartasta. Historiakirjanpito käsittelee yrityksen lähi- ja menneisyydessä tapahtuneita talousasioita, jatkuvana matemaattisena prosessina, jossa työvälineenä käytetään sovittuja kirjanpitomatematiikan sääntöjä. Kirjanpitoa voidaan pitää joko maksu- tai suoriteperusteisesti. Maksuperusteinen kirjaus syntyy kun yritys saa myymistään tavaroista tai palveluista maksun ja suoriteperusteinen tulo syntyy silloin, kun yritys luovuttaa tilaajalle tai ostajalle tuotteet tai palvelun. Historiakirjanpidolla rekisteröidään tiedot omille paikoilleen, valvotaan laskennallista oikeellisuutta sekä sen avulla tuotetaan yrityksen käyttöön erilaisia raportteja.

Historiakirjanpidolle on perusta syntynyt silloin, kun on aloitettu vaihtotaloutta, missä itselle ylijäämäisiä tuotteita on vaihdettu joko toisiin tai saatu työn tekemisen vastineeksi. On syntynyt tarve merkitä tehdyt työt tai kaupat muistiin. Molemmilla osapuolilla on ollut oma kappaleensa muistiinmerkitsemisvälineestä, Suomessa torppareilla oli käytössä ns. päiväpulkka, johon työpäivän jälkeen isäntä teki puukolla loven ja kumpikin sai oman osansa kapulasta, näin molemmille jäi ”kuitti” tehdystä työstä, näin on syntynyt alkeellinen ”kirjanpito”. Kun tämän kirjaamisen perusteeksi on otettu raha, niin kirjanpito on muuttunut puhtaan kassavirran tapahtumien rekisteröinniksi. Ajan myötä kirjanpito on etääntynyt saatujen ja annettujen maksujen kirjaamisesta pidemmälle ja myös saamiset ja velat on haluttu kirjata muistiin, tällöin kirjaaminen tapahtuu jo siinä vaiheessa, kun kauppa on tehty, mutta maksu tapahtuu myöhemmin. (Virtanen 2007, 11.)

Esimerkkejä tarpeen synnyttämästä kirjanpidosta löytyy kaikilta ajoilta, jo raamatun vanhassa testamentissa puhutaan velkasuhteista. Aikojen kuluessa siitä on tullut myös lakiin perustuva pakko. Kirjanpitoon on otettu käyttöön tase saamisten ja velkojen kirjaamisen myötä. Kirjanpidon yksi keskeinen tehtävä on kannattavuuden selvittäminen. On haluttu tietää, riittävätkö tulot menojen kattamiseen. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 1.1 [Viitattu 25.5.2007.]; Puhakka 2001, 35–36.)

Historiakirjanpito on myös yritysverotuksen perusta, kirjanpidosta verottaja saa tarvittavat tiedot verotusta varten. Verotus perustuukin kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä johdettuun veroilmoitukseen.

2.2 Varhainen aika ennen lainsäädäntöä

Kirjanpitotaito on kehittynyt sivistyksen myötä, Kiinassa seurattiin jo yli 3000 vuotta sitten keisarin omaisuuden lisääntymistä ja vähenemistä. Myös Egyptissä, antiikin Kreikassa, Babyloniassa ja Assyriassa kehitettiin kirjanpitotaitoa. (Virtanen 2007, 11.)

Kirjanpitotaito pohjautuu kuitenkin keskiajalle, se on syntynyt 1100-luvulla alkaneessa nousukaudessa, silloin hylättiin antiikinajalta peräisin olevat kaupankäynnin periaatteet ja tilalle tuli uusia innovaatioita, joihin kuului myös kankean roomalaisen numerojärjestelmän korvaaminen intialais-arabialaisella desimaalipohjaisella numerojärjestelmällä. Pohjois-Afrikassa toimi italialainen kauppias Leonardo Pisalainen, joka tuli tunnetuksi myöhemmin matemaatikkona nimeltä Fibonacci, kirjoitti kirjan intialais-arabialaisesta numerosysteemistä vuonna 1202. Kun tieto ”arabialaisen” numerosysteemin tehokkuudesta levisi kauppiaiden keskuudessa, niin kohta koko Välimeren kaupankäynti oli siirtynyt sen käyttöön, ajan viranomaisten vastustuksesta huolimatta. Samalla myös kirjanpidon kehitysaalto lähti liikkeelle, sen vanhin tunnettu tulos, kahdenkertaisen kirjanpidon ehdot täyttävä tilikirja, on päivätty vuonna 1299. (Puhakka 2001, 35–36).

Kirjanpitoa pidettiin myös löytöretkillä. Löytöretkille tai kaupparamatkoille kaukomaille oli ominaista, että varakas, ehkä itse merenkäyntiä pelkäävä tai oman henkensä puolesta pelkäävä porvari rahoitti seikkailunhaluisen, mutta rahattoman uskalikon saalistusmatkat kaukomaille. Osa saaliista tuotiin kotiin, osa myytiin matkalla. Kaikesta pidettiin

kirjaa. Saaliin eli voiton jakautumisesta passiivisena rahoittajana toimivan porvarin ja toiminnasta vastanneen löytöretkeilijän kesken sovittiin etukäteen. Kirjanpito oli sopimuksen toteuttamisen perusta. (Puhakka 2001, 36).

Nykymuotoisen kirjanpitotaidon ”kehtona” voidaan kuitenkin pitää Venetsiaa Italiassa. Siellä Leonardo da Vincin aikainen, fransiskaanimunkki Luca Pacioli, julkaisi 1494 matematiikanoppikirjan: *Summa de arithemetica, geometria, proportino et proportionalita*, joka sisälsi kirjanpitoa käsittelevän luvun. Luku oli hyvin käytännönläheinen ja tässä luvussa Pacioli esitteli kirjanpitotavan, joka oli kahdenkertainen. Luvussa esiteltiin kirjanpitomatematiikan pääperiaatteet ja määriteltiin kirjanpitomatematiikan reaalisuusehdot, jotka ovat voimassa vieläkin. Pacioli dokumentoi teoksessaan 1200-luvulta peräisin olevan kirjanpitotavan ja esitteli sen aikalaisilleen käytännönläheisesti. Pacioli esitteli miten liiketapahtumat merkittiin toisen tilin debettiin ja toisen krediitiin. Menetelmä tuli tunnetuksi ns. Venetsian metodina ja se levisi uuden kirjapainotaidon myötä koko Eurooppaan, myös tästä johtuen keskeisimmät kirjanpidon käsitteet tulevat italian kielestä. (Puhakka 2001, 36; Virtanen 2007, 11; Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

Myös Suomessa ovat varhaisimmat merkinnät kirjanpidosta 1400-luvun ensimmäiseltä puoliskolta. Suomen ja pohjolan rikkaimman miehen Jakob Fresen testamentissa, joka on päivätty 29.4.1455, on viittaus kirjanpitoon. Samoin 1492 päivätyssä kirjeessä, jonka viipurilainen kauppias Hans van Eyken on lähettänyt Tallinnaan, on maininta kirjanpidosta. Kirjeessä hän ilmoittaa, ettei tiedä velkansa määrää, koska hänen kirjeenvaihtonsa ja kirjanpitonsa ovat palaneet. (Virtanen 2007, 11–12.)

2.3 1800-luku Suomessa

Kun Suomi oli 1809 erotettu Ruotsista ja siirtynyt osaksi Venäjää, alkoi Suomessa suuri muutosten aikakausi, niin kulttuurin, politiikan kuin liike-elämänkin aloilla. Huomattava merkitys liike-elämälle on ollut vuonna 1848 annettu osakeyhtiölaki, joka mahdollisti suurten pääomien hankkimisen useilta eri osakkailta ja vapautti osakkeenomistajat henkilökohtaisesta vastuusta vararikon sattuessa. Samaan aikaan annettiin myös laki kommandiittiyhtiöistä. (Virtanen 2007, 14–43.)

Vuosisadan puolivälin jälkeen elinkeinoelämä vapautui ja vuonna 1859 ammattisäännön alaiseksi jäi vain 15 käsityötä. Hyvä kirjanpitolaki alkoi kehittyä 1800-luvun puolivälin jälkeen, kauppiaiden omaksumasta käytännöstä. Kirjanpito oli osoittautunut hyväksi apuvälineeksi liikkeen hoitamisessa ja sitä mukaa kun liike-elämä laajeni ja teollisuus yleistyi, kirjanpito kehittyi ja mukautui käytännön mukana palvelemaan paremmin talouselämän tarpeita. Vuonna 1868 kumottiin asetuksella vanha ammattikuntajärjestelmä. Asetus kaupasta ja elinkeinosta salli käsityöläisille laajemman ammatinvapauden, sen mukaan jokainen hyvämaineinen Suomen kansalainen, joka hallitsi itse omaisuuttaan, sai luvan harjoittaa sekä kaupungissa että maalla erikseen määrättyin ehdoin mitä tahansa kauppaa, teollisuutta, käsityötä tai laivanvarustusta ainoa poikkeus oli apteekkitoiminta, joka on säilynyt luvanvaraisena vielä nykypäiviin asti. Asetus antoi myös todistusvoiman kirjanpidolle riita-asioissa. Edellytyksenä oli, että kirjanpitokirjojen sivut olivat numeroidut ja kirjat olivat sidotut; sihteerin on kirjain läpi vetänyt langan. (Virtanen 2007, 14–43.)

Vuonna 1868 annettiin myös konkurssisääntö, joka täsmensi velkojien oikeuksia ja velallisen vastuuta. Konkurssisäännön (9.11.1868) 4§, omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin, puhutaan: *”kirjoista tai muista asiapapereista, joista voidaan saada tietoa hänen liikkeensä tilasta ja siinä tapahtuneista muutoksista.”* Konkurssisääntö määräsi että;

kirjanpitovelvollisuuden alaiseksi katsotaan jokainen, olkoonpa yksityinen henkilö taikka yhtiökunta, joka luvan hankittuansa kaupungissa tai maalla, tekee kauppaa ulkomaan tai kotimaan tavaroilla, jotka ovat omia tai toisen teoksia tai kirjoilla tai toisen vekseleillä ja rahoilla; joka ottaa vakuuttuksensa tuli-, meri- tai muuta vahinkoa vastaan; joka harjoittaa kirjapaino-, apteekki-, ruukki-, vapriikki-, käsitehdas- tai sahaliikettä taikka sellaista elinkeinoa, jonka tarkoituksena on myytäväksi valmistaa ruoka- tai juomatavaroita; jolla on toimenä huoneuston, rakennusten ja koneellisten laitosten urakalla rakentaminen ja korjaaminen; taikka joka rakentaa ja varustaa aluksia myytäväksi tai rahtikuljetukseen Suomen rajoja ulompana käytettäväksi. (Kaitila, 1916.)

Myös rikoslaisissa otettiin kantaa kirjanpidon pitämiseen. Rikoslain 39§ mukaan konkurssivelallinen voitiin tuomita rangaistukseen, jos hän

oli kirjoittanut kirjansa väärin, taikka sen hävittänyt, sitä muutellut, sen kätkenyt tai tehnyt mahdottomaksi lukea tai ylipäänsä huolettomasti toimittanut kirjanpitonsa.

Kuitenkin jokainen sai itse määrätä miten ja missä kirjanpitoa piti. Vuoden 1879 elinkeinoasetus mahdollisti uuden yrittämisen vapauden. Asetuksen mukaan riitti enää elinkeinoilmoituksen jättäminen kaupungeissa maistraattiin ja maalla kruununvoudille. Uusi yrittämisen vapaus myös mursi loputkin säätyjärjestelmästä, kun ihmisen syntyperä ei enää täysin määrännyt hänen elämänsä kulkuaan (Virtanen 2007, 14–43.)

Vuoden 1895 osakeyhtiölaissa säädettiin, että inventaario (tilinpäätös) oli laadittava jokaiselta toimintavuodelta. Tilinpäätökseen sai sisällyttää ainoastaan varmoja varoja ja ne olivat arvostettava kohtuullisiin arvoihin. Velkoihin tuli lukea myös osakepääoma ja vararahasto. (Virtanen 2007, 23.)

2.3.1 Ensimmäinen suomenkielinen kirjanpidon oppikirja

Ensimmäinen suomenkielinen kirjanpidon oppikirja syntyi 1800-luvun talouden ja yhteiskunnan murroksessa. Kirjan syntyhistoriana voidaan pitää herrojen; kirjakauppias L.W. Lilja ja Vaasan kauppakoulun johtajan August Liliuksen keskusteluja, joiden perusteella L.W. Lilja pyysi August Liliusta kirjoittamaan oppikirjan kirjanpidosta. Oppikirja; *Käytännöllinen opastus Yksinkertaisesta kirjanpidosta varsinkin Tehdastelijoille ja Ammattilaisille*, julkaistiin vuonna 1862. Liliuksen kirjanpitokirjan tarkoituksena oli auttaa kauppiaita pysymään selvillä saamisistaan ja veloistaan sekä omaisuutensa määrästä sekä sen muutoksista. Keskeinen tarkoitus Liliuksen kirjanpidossa oli ennen kaikkea palvella järjestystä kauppa- ja liiketoiminnassa. (Virtanen 2007, 17.)

1800-luvun lopulla oli tavallista, ettei kaikessa kaupankäynnissä käytetty rahaa, vaan luottokauppa oli yleistä. Jos saamia ja velkoja ei olisi merkitty muistiin, ei olisi ollut mahdollista selvittää omaisuuden määrää, mikä Liliuksen mukaan oli jokaiselle ihmiselle tarpeellista. Liliuksen kirjanpidon päätarkoitus olikin näyttää kuka on minulle velkaa ja kenelle minä olen puolestani velkaa. ”Liliuksen kirjanpitokirjat olivat muistikirja (memoriaali) eli päiväkirja, kassan eli rahastonkirja sekä pääkirja. Peruskirjoja olivat päiväkirja ja kassakirja, joista tiedot siirrettiin pääkirjaan. Kirjanpito aloitettiin pitämällä peru- eli kalukirjoitus (inventaari). Päiväkirjaan lueteltiin tarkasti rahat, irtaimisto, kauppatavarat ja saamiset, joita kutsuttiin Waroiksi eli Aktiivaksi (aktiivoiksi). Passiivaksi (passiivoiksi) eli Weloiksi merkittiin kaikki, mitä muille oltiin velkaa. Vertaamal-

la varojen määrää velkojen määrään saattoi selvittää, miten suuri oli varsinainen eli oikia omaisuus” (Virtanen 2007, 17.)

Liliuksen kirjanpito oli kuitenkin yhdenkertaista italialaista kirjanpitoa. Liiketapahtumat kirjattiin suoriteperusteen mukaan ja jokaisen tilin takana oli todellinen ”lihallinen” henkilö, jonka velka- ja saamissuhteita seurattiin, sama koski myös kassatiliä, joka oli ”me”. Juoksevan kirjanpidon jälkeen päätettiin kirjanpito, tilien päättämisen jälkeen laadittiin kalu- eli perukirjoitus, jotta saatiin tilinpäätökseen selville omaisuuden muutos, joka Liliuksen mukaan oli tilinpäätöksen tarkoitus velkojen ja saamisten selvittämisen ohella (Virtanen 2007, 18–20.)

Liliuksen aikaan oli oleellista että kirjanpitoa pidettiin lähinnä itseä varten koska omistaja ja yritys muodostivat kokonaisuuden. Yritystä ei ymmärretty vielä omaksi talousyksiköksi, vaan omistaja vastasi kaikesta, vaikka kirjanpidolla oli todistusvoimaa esim. konkurssioikeudenkäynneissä. Tuloslaskennalla ei ollut kirjanpidon alkuvaiheissa paljoakaan merkitystä.

2.3.2 Muita kirjanpidon kehittäjiä Suomessa 1800- luvulla

Muita 1800-luvun kirjanpidon asiantuntijoita Suomessa olivat Georg Segeeffin kirjan alkulauseessa mainitut; Lyytisen ja V. Westerlundin oppikirjat sekä Smedmannin kirjojen suomennokset. Georg Sergeeff esitteli oman kirjanpitotapansa kirjassaan; *Käytännöllinen oppikirja kirjanpidossa. Jokainen oma opettajansa*. Sergeeffin kirjanpito oli kahdenkertainen italialainen kirjanpitomuoto, hänen kirjanpitokirjansa olivat; inventaario kirja, memoriaali, kassa kirja, reskontra, journaali- eli välityskirja sekä pääkirja. Lisäksi hän esitteli joukon apukirjoja. Kirjanpito aloitettiin niin sanotulla balanssi kontrollilla, joka tuli siitä, kun inventaario kirjaan merkittiin varat ja velat. Vastaavanlainen luetelo tehtiin tilivuoden lopussa. Liiketapahtumat merkittiin memoriaaliin ja siinä oleellista oli pitää saamiset ja velat erillään. Reskontra, joka oli myös henkilötasolla, vastasi nykypäivän reskontraa. Maksutapahtumat merkittiin kassa kirjaan ja journaaliin koottiin tapahtumat kuukausittain. Journaali siis sisälsi lopulta koko kirjanpidon, josta tiedot siirrettiin pääkirjaan. Pääkirjasta Sergeeffin mukaan pääkirjasta kävi selvästi ilmi liikkeen tila ja tulos lyhyesti. Sergeeffin kirjanpidossa tilinpäätös tehtiin erikseen jokaiseen kirjanpitokirjaan ja ne täsmäytettiin samalla, tilinpäätöksessä laskettiin voitto tai

tappio erikseen jokaiselle yrityksen tuoteryhmälle (eri tilikirja jokaiselle tuotteelle) näin saatiin alkeellinen tuotekohtainen kannattavuus selville! Sergeeffi ei ottanut kantaa arvostus- eikä jaksotuskysymyksiin, poistoja ei tehty ja varasto inventoitiin ostohinnoin. (Virtanen 2007, 20–21.)

1800-luvulla varsinainen kirjanpitolainsäädäntö oli vasta tavoitteena 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Lain säätämiseksi oli annettu kolme eri lakiehdotusta, joita olivat tehneet Suomen Tilintarkastaja-yhdistys, Lainvalmistelukunta ja Suomen Kauppavaltuutettujen Keskusvaliokunta. (Virtanen 2007, 43.)

2.4 1900-luku Suomessa

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kirjanpidosta kirjoitettiin jo muutama oppikirja. Oppikirjoja kirjoittivat; Ilmari Kovero, Aarne I. Kallioniemi ja Ilmari V. Kaitila.

Osakeyhtiön kirjanpidosta määräsi osakeyhtiölaki, joka oli annettu 1895, seuraavasti:

Toimitsijain tulee pitää huolta sellaisesta kirjanpidosta, kuin yhtiön toiminnan laatu vaatii. Jokaiselta toimintavuodelta on tehtävä tilinpäätös, joka osoittaa yhtiön varat ja velat sekä voiton tahi tappion vuoden lopussa. varoihin pantakoon tässä ainoastaan ne varat, jotka ovat pidettävät varmoina; ja älköön niitä laskettako korkeampaan arvoon kuin mikä niille siihen aikaan on kohtuullisesti pantava. Velkoihin on merkittävä, ei ainoastaan yhtiön velka ja sen osakepääoma vaan myös se määrä, joka sen lisäksi on olemassa erilleen pantuna yhtiön toiminnan turvaamiseksi. Johdokunnan toimesta on osakeyhtiössä myös pidettävä osakerekisteriä. (Osakeyhtiölaki 1895 39§.)

Sama kirjanpitovelvollisuus säädettiin osuuskunnille osuustoimintalaissa ja huutokaupanpitäjille, kirjanpito tuli pitää sellaisena kun yhtiön toiminta vaati. Lisäksi oli olemassa joitain määräyksiä pankkiyhtiöiden eli avointen ja kommandiittiyhtiöiden velvollisuudesta antaa säännöllisesti tietoja asemastaan ja nämä tiedot edellyttivät kirjanpidon pitämistä (Virtanen 2007, 43.)

Ilmari Kovero julkaisi oppikirjan; *Kirjanpito I. Alkeet ja yleiset muodot* vuonna 1907. Hän toimi myös Helsingin Kauppakorkeakoulun (perustettu vuonna 1911) kirjanpidon, konttoritöiden ja kotimaisen kirjeenvaihdon opettajana vuosina 1916–1919 ja myöhemmin Helsingin yliopiston finanssiopin professorina 1934–1944. Koveron oppikirjas-

sa esitellään joukko erilaisia kirjanpitu- ja Kovero itse ”suosittelee” kahdenkertaista kirjanpitoa, jolla hän näkee erityisiä etuja. Kovero esittelee teknisesti kirjanpidon toteuttamista kirjassaan. Kirjassaan Kovero esittelee ”oman” versionsa kahdenkertaisesta kirjanpidosta, koska hän ei nähnyt kaikkia seurattavia ”tilejä” yhtä tärkeinä. Koveron mallissa seurattiin omaisuususeriä, velkoja ja omaa pääomaa. Omaisuuden tila ja tulos selvitettiin kuitenkin kerran vuodessa inventtauksella. (Virtanen 2007, 22–23.)

Kallioniemen oppikirja; *Kaksinkertaisen italialaisen kirjanpidon perusteet. Oppikirja kirjanpidon opetusta varten keskikoulussa, kirjanpidon alkeisopetusta varten kauppaoppilaitoksissa ja kauppa-apulaiskouluissa sekä itseopiskelua varten* oli suunnattu uutta keskikoulun opetussuunnitelmaa varten, koska kirjanpito oli tullut opetussuunnitelmaan vapaaehtoisena aineena. Kallioniemi esittelee kirjassaan vain kaksinkertaisen italialaisen kirjanpidon. Kallioniemi myös peräänkuuluttaa, ettei kirjanpidon opetus saa olla vain mekaanista kirjanpidon taidon opettamista, vaan sen tulee myös herättää ajatuksia ja olla henkisesti kehittävä. Tilijärjestelmässä olivat mukana ainoastaan tasetilit. Kirjanpito perustui siten täysin taseyhtälöajattelulle. Kirjanpitokirjoina käytettiin kassakirjaa ja memoriaalia, kassakirjaan kirjattiin kaikki ne tapahtumat, jotka vaikuttivat rahavaroihin ja memoriaaliin merkittiin ne, jotka eivät vaikuttaneet rahavaroihin. Saldot siirrettiin kuukausittain pääkirjaan. Kallioniemi otti käyttöön myös yksityiselämän ja liike-elämän erottavat tilinpäätösaputaulukot eli tilinpäätösbalanssitaulukot, hänen mielestään yksityiselämä ja liike-elämä tuli erottaa tarkasti toisistaan, tässä suhteessa Kallioniemen kirjanpito-oppi poikkesi Liliuksen ja Sergeeffin esityksistä merkittävästi. (Virtanen 2007, 23–25.)

Ilmari V. Kaitila oli Helsingin kauppakorkeakoulun liikelaskentaopin professori vuosina 1921–1945 ja hän vaikutti varsin paljon suomalaisen kirjanpidon kehityksessä. Kaitilan kirjanpidon oppikirja; *Kirjanpidon ja bilanssiopin oppikirja* sisältää yhdenkertaisen ja kahdenkertaisen kirjanpitojärjestelmän. Kahdenkertaisen kirjanpidon avulla voitiin Kaitilan mukaan selvittää yrityksen tila milloin hyvänsä. Kaitilan menetelmää voidaan jop pitää nykymuotoisen kirjanpidon ”kivijalkana”. Kaitilan kirjanpitokirjan luvussa *Bilanssi- ja liiketilasto-oppi*, tarkastellaan keskeistä käsitettä bilanssi. Kaitilan esittämä omaisuusbilanssi vastaa nykymuotoista tilinpäätöksen laatimista. Kaitila keskittyy myös esittelemään ns. bilanssiarvostusta, jolla hän tarkoittaa omaisuuden arvostamista tilin-

päätöksessä sekä bilanssitäydellisyyttä joka käsittelee mitä omaisuuseriä bilanssiin tulisi sisällyttää. Kaitila otti kantaa myös mahdolliseen liika-arvostukseen tai vajaa-arvostukseen, johon saattoi johtaa halu kaunistella bilanssia. Jos oli epäilyksiä arvostuksen suuruudesta, oli mieluummin arvostettava liian alhaiseen kuin liian korkeaan arvoon. Kaitilan oppikirjassa oli erityisen hyvää arvostus- ja jaksotussääntöjen perusteellinen tarkastelu sekä vaatimus menettelytapojen jatkuvuudelle. Kaitilan kirjanpito teoria sisälsi jo useita elementtejä, jotka ovat mukana nykypäivänkin kirjanpidossa esim. arvostus-, jaksotus-, olennaisuus-, vertailtavuus- ja varovaisuusperiaatteet (Virtanen 2007, 29).

Omistajalla oli kuitenkin edelleen suuri valta valita itselleen edullisin esittämistapa, vaikka Kaitila antoi ohjeita kirjassaan parhaiksi menettelytavoiksi. Kirjanpito oli silti edelleenkin omistajan kirjanpitoa ja palveli omistajan tarpeita. Professori Kaitila oli toimi myös uusien tehokkaampien kirjanpitomenetelmien puolestapuhujana uuden kirjanpitolain syntyäiköihin. Kaitila esimerkiksi esitteli sarakekirjanpidon hyviä ominaisuuksia ja käyttökelpoisuutta. Hän esitti että suurilla liikkeillä kirjanpito tuli hajauttaa usealle kirjalle, joissa voitiin hyödyntää sarakekirjanpitoa, syntynyt kirjanpito tapa oli sekoitus amerikkalaisesta ja italialais-saksalais-ranskalaisesta kirjanpidosta. (Virtanen 2007, 25–40.)

2.4.1 Laki kirjanpito velvollisuudesta 1925/54

Kirjanpitolakia valmisteltiin vuodesta 1914 alkaen. Akateeminen vaikutus oli vahva ensimmäisen kirjanpitolain syntymiselle, laskentatoimen professorit olivat huomattavia vaikuttajia kirjanpitolakien taustalla. Lakiehdotus kirjanpitolaiksi annettiin 1923 ja se oli varsin yleisluontoinen, käytännössä ensimmäinen kirjanpitolaki mukaili käytäntöön omaksuttuja kirjanpidon tapoja. Esimerkiksi mitään tiettyä kirjanpitomuotoa ei määrätty noudatettavaksi, vaan kirjanpito velvolliset saivat vapaasti valita, millä tavoin ja mitä kirjanpitokirjoja käyttäen kirjanpidon järjestävät. Keskuskauppakamarin erikoisvaliokunta antoi 1923 lausunnon, jossa esitettiin, että lainsäädännöllä ei tulisi liiaksi puuttua yksityiskohtiin, vaan lainsäädännön tulisi olla väljää ja sallia liikkeenharjoittajille edelleen vapaat kädet kirjanpidon toteuttamiseen. Lausunnossa kuitenkin painotettiin, että lakiehdotus oli liike-elämälle erittäin tärkeä. Lausunnossaan erityisvaliokunta otti kantaa useisiin lakiehdotuksen säännöksiin ja omaisuustaseen allekirjoituksiin. Ar-

vostelevia huomautuksia kohdistettiin erityisesti lakiehdotuksen 4 §:ään, joka koski omaisuuden arvostamista. (Liiketaito 1/1923, 14–16; Arvostelevia huomautuksia 1923; Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1925/54; Virtanen 2007, 44–47.)

Ensimmäinen kirjanpitolaki annettiin Helsingissä 14. päivänä helmikuuta 1925. Laki määräsi kirjanpitovelvollisiksi jokaisen, joka käytti toiminimeä sekä se, joka harjoitti liikennettä aluksella, jonka päälliköllä tuli olla suoritettu tutkinto. Kirjanpidosta tuli selvittää varat ja velat sekä niiden muutokset, yksityiskäyttöönotto sekä yrityksen tulos. Laki tuli voimaan 1.3.1925. Siirtymäaika säädettiin 4 § arvostusta koskeville määräyksille, ne tulivat voimaan vasta vuoden 1930 tilinpäätöstä tehtäessä. (Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1925/54.)

Kirjanpitolain mukaan yritystä aloitettaessa tuli laatia yksityiskohtainen luettelo varoista sekä veloista sekä näihin perustuva aloittava tase. Tilikaudeksi säädettiin enintään 12 kuukautta ja tilikauden jälkeen tuli laatia tilinpäätös kuuden kuukauden kuluessa. Tilinpäätösasiakirjoja olivat; omaisuusluettelo ja omaisuustase sekä voitto- ja tappiotase, joka osoitti yrityksen tuloksen. Kirjanpitolainsäädäntö ei kuitenkaan sisältänyt tilinpäätösasiakirjojen kaavoja. Uuden kirjanpitolain 4§ sisälsi omaisuuden arvostusta koskevat säännökset. Vaihto-omaisuus eli varasto tuli säännöksen mukaan arvostaa kaupallista varovaisuutta noudattaen alimman arvon periaatteella. Käyttöomaisuutta koskeva kirjanpitolain arvostussääntö perustui vaihto-omaisuuden tapaan kaupalliseen varovaisuuteen; arvona käytettiin alkuperäistä hankintamenoa, josta saatiin tehdä vuosipoistot. Vuosipoistot ymmärrettiin omaisuuden arvon alenemisesta johtuviksi. Käyttöomaisuuden arvonkorotus oli luvallista tehdä, mutta sillä ei saanut olla vaikutusta tilikauden tulokseen. Muiden omaisuserien arvostuksesta poiketen arvopapereiden arvostus perustui niiden käypään arvoon. Muut taseen erät arvostettiin seuraavasti; varmat saatavat otettakoon täyteen arvoonsa; perustamis- ja järjestelykustannukset saadaan merkitä varoiksi, mutta ovat ne vuosi vuodelta poistettava viimeistään viiden vuoden kuluessa niiden syntymisestä; ulkomaan rahan määräiset saatavat ja arvopaperit ovat muunnettavat Suomen rahaksi enintään Suomen Pankin tilikauden lopussa ilmoittaman kurssin mukaan, mutta velat ja sitoumukset, sikäli kun ne joutuvat maksettaviksi seuraavan tilikauden aikana, vähintään saman kurssin mukaan. Saamisten arvostuksessa noudatettiin samaa varovaisuuden linjaa. Saamiset sisällytettiin tilinpäätökseen, mikäli ne olivat

varmoja; menetettyjä saamisia kuten luottotappioita ei taseeseen sisällytetty. (Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1925/54.)

Kirjanpitokirjojen tuli olla sidottuja ja sivujen numeroituja. Kirjanpitokirjat tuli myös luetteloida. Kirjanpidon luotettavuutta korostettiin myös seuraavilla säännöksillä: Sel-laisiin kohtiin, jotka yleensä ovat aiotut käytettäväksi merkintää varten, älköön jätettävä tyhjiä välejä. Tehtyä merkintää älköön poispyyhkimällä tai muuten tehtävä epäselväksi lukea. Tarpeelliseksi havaittu muutos tai lisäys on, mikäli mahdollista, erikseen kirjaan merkittävä. Kirjanpitokirjat tuli säilyttää kymmenen vuotta ja sama säilytysaika koski myös tositteita. (Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1925/54.)

Kirjanpitolainsäädäntö vakiinnutti kirjanpitovelvollisuuden ohella muistiin merkitsemisen, erilläänpitotehtävän ja omaisuudenlaskentatehtävän. Lainsäädäntöön sisällytyt yhteiset säännökset tarkoittivat sitä, että kirjanpito tuli laatia kaikissa yrityksissä samalla tavalla. Pelkästään omistajan tarpeita palvellut kirjanpito sai väistyä ja valtiovalta saattoi lainsäädäntöä käyttäen lisätä otettaan yrityksistä. Ensimmäistä kirjanpitolakia täydennettiin vuonna 1928 lailla tilinpäätöksen julkisuudesta. Vuoden 1929 alusta lukien niiden osakeyhtiöiden, joiden osakepääoma oli enemmän kuin 300 000 markkaa, tuli julkistaa tilinpäätöksensä. Tilinpäätös tuli toimittaa kuukauden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamisesta kauppa- ja teollisuusministeriön kaupparekisteritoimistoon. Lisäksi tuli toimittaa kirjallinen ilmoitus vuosimyyntin määrästä sekä tehdyistä poistoista perusteluineen. Osakeyhtiöiden, joiden osakepääoma oli yli kaksi miljoonaa markkaa, piti toimittaa tilinpäätösasiakirjat virallisille sanomalehdille julkaistaviksi yhtiön kustannuksella. Tilinpäätösasiakirjat eivät olleet vielä kuitenkaan määrämuotoisia ja omaisuuden seuranta säilyi edelleen kirjanpidon ensisijaisena tehtävänä. Omaisuuden seuranta palveli ensisijaisesti omistajan tarpeita, mutta myös muut sidosryhmät olivat tilinpäätösinformaation käyttäjiä. (Virtanen 2007, 43–51.)

2.4.2 Kohti toista kirjanpitolakia 1945

Sotavuosien tilinpäätökset aiheuttivat ongelmia liikeyrityksille. Erityisesti rahan arvon muuttuminen aiheutti suuria näennäisvoittoja yrityksille ja näistä näennäisvoitoista koki suuria veroseuraamuksia yrityksille. Sota-aikana myös poistot nousivat uuteen merkitykseen. Koneiden käyttöaste oli huomattavasti korkeampi ja ilmeni tarvetta suurem-

piin poistoihin, vuoden 1925 kirjanpitolaki ei sisältynyt määräyksiä poistojen suuruudesta. Myös yhdenmukaisten tilinpäätösten puuttuminen vaikeutti yritysten vertailua, varsinkin 1940-luvulla nousi esiin yhdenmukaisten kaavojen tarve. (Virtanen 2007, 52–54.)

Vuoden 1945 kirjanpitolaain uusimisehdotuksen teki professori Ilmari V. Kaitila, tämä ns. yhdenmiehenkomitea oli jättänyt vuoden 1942 alkupuolella valtioneuvostolle kirjanpidon uusimisehdotuksen. Ehdotus oli joustava, vaikkakin pääpyrkimyksenä oli kirjanpidon menettelytapojen yhtenäistäminen. Tavoitteena oli myös supistaa tarpeetonta pääoman kulutusta, ja tämä edellytti liikeyrityksiltä kustannusten seurantaa. Lakiehdotus sisälsi sisäistä laskentaa koskevat määräykset teollisuusyrityksille. Merkittävin uusimisehdotuksen muutos oli että siirryttäisiin omaisuuslaskennasta tuloslaskentaan. (Virtanen 2007, 55–57.)

Käytössä ollutta kirjanpitoa ei pidetty enää riittävänä palvelemaan yrityksen johtamista vaan sen tarkoitus oli lähinnä ollut turvata velkojien ja omistajien sijoitusten varmuutta. Liikeyritysten laskentatoimi ei varsinkaan taseiden julkistamien suhteen ollut sillä tasolla, millä sen olisi pitänyt olla, katsottiinpa asiaa sitten velkojien, osakkeenomistajien tai veroviranomaisten kannalta. Myös verotuksen ja kirjanpidon välistä yhteyttä pidettiin ongelmallisena. Suomen verolaeissa ei ollut säännöksiä siitä, olivatko verovelvollisen kirjanpidosta saatavat tiedot pantavissa tuloverotuksen pohjaksi, vai eivät, joten oli käytettävä yksinomaan tulkintaa. Tässä kohtaa verottajan ja liikkeenharjoittajan intressit erosivat toisistaan ja erimielisyyksiä saaduista voitoista syntyi. (Virtanen 2007, 54–55.)

Ensimmäisessä kirjanpitolaissa ei myöskään ollut säädetty rangaistusta kirjanpitovelvollisuuden laiminlyönnistä, mutta uuteen kirjanpitoehdotukseen sisältyi myös rangaistussykälä, jossa määrättiin enintään 20 päiväsakkoa niille, jotka löivät laimin laissa säädetyn kirjanpitovelvollisuuden taikka tilinpäätösten julkisuuteen saattamisvelvollisuuden täyttämisen (Virtanen 2007, 55).

Liike-elämän järjestöt antoivat uudistamisehdotuksesta lausunnon, jossa esittivät useita vaatimuksia. Vaatimuksista ensimmäinen koski sitä, että kirjanpitolaki sisältäisi ainoastaan oleellimmat pääkohdat ja yksityisseikoista säädettäisiin asetustietä. Järjestöt oli-

vat sitä mieltä, että lakiehdotuksessa oli pyritty liian yksityiskohtaisesti johtamaan liike-elämän kulkua. Myös ehdotukseen sisältyviä omaisuuden arvostussääntöjä moitittiin. Kuitenkin voimassa olevaa kirjanpitolakia pidettiin puutteellisena ja uudistamista kaipaavana. (Virtanen 2007, 56.)

Valtioneuvosto asetti joulukuussa 1945 asiantuntijalautakunnan laatimaan ehdotuksen voimassaolevan kirjanpitolain uudistamiseksi professori Kaitilan ja hänen ehdotuksestaan annettujen lausuntojen pohjalta. Uusi ehdotus poikkesikin Kaitilan ehdotuksesta siihen suuntaan kuin liikejärjestöjen lausunnoissa edellytettiin. Tärkeimmäksi kohdaksi, jossa poikettiin Kaitilan antamasta ehdotuksesta, oli omaisuuden arvostaminen. Uusi lakiteksti sääti omaisuuden arvostamisesta seuraavasti: arvostetaan enintään hankintat tai valmistusarvoon. Perusteluissa todettiin, että lainsäädännössä yleensä samoin kuin voimassa olevassa kirjanpitolainsäädännössä määrätään omaisuusarvoille kaupallisen varovaisuuden periaatetta noudattaen maksimiraja ja että täten liikeyrityksille on tarjolla tarpeeksi suuri vapaus tilinpäätöksen teossa. (Virtanen 2007, 57.)

Kirjanpitolainsäädännöllä julkinen valta vahvisti ja vakiinnutti asemaansa kirjanpidon säätelijänä. Kirjanpidon merkitys myös voimistui ja tätä palveli myös julkaistavien taseiden muodon ja sisällön yhdenmukaistaminen. (Virtanen 2007, 57.)

Uusi kirjanpitolaki annettiin 1945. Kirjanpitolainsäädäntöön sisältyi myös kirjanpitoasetus, jossa oli esitetty yksityiskohtaiset tulostase- ja omaisuustasekaavat. Vuoden 1945 kirjanpitolain mukaan kirjanpitovelvollisia olivat kaikki elinkeinon-, liikkeen- tai ammatinharjoittajat. Maa- ja metsätalous sekä kalastus oli rajattu velvollisuuden ulkopuolelle. Kirjanpitovelvolliset jaettiin neljään ryhmään. (Virtanen 2007, 57–58.)

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvien tuli pitää maksuperusteista kirjanpitoa menoista ja tuloista sekä yksityiskäytöstä, tähän ryhmään kuuluvien tuli pitää alkeellista kassakirjanpitoa, sidottuun ja sivunumeroituun kirjaan, johon tuli merkitä rahatulot ja rahamenot elinkeinosta. Tilikauden päätyttyä tuli laatia luettelot omaisuudesta ja veloista. Kirjanpitoasetuksessa annetun tarkemman säädöksen mukaan tähän ryhmään kuuluivat ne, jotka eivät olleet velvollisia käyttämään toiminimeä ja ilmoittamaan sitä merkittäväksi kaupparekisteriin. (Virtanen 2007, 57.)

Toiseen ryhmään kuuluvien tuli pitää ainakin yhdenkertaista kirjanpitoa, heidän tuli pitää kassakirjaa, velallisten ja velkojain luetteloa sekä inventaario- ja tasekirjaa. Tähän ryhmään kuuluivat liikkeenharjoittajat, joilla oli palveluksessaan muita apulaisia kuin puoliso tai alaikäisiä lapsia. (Virtanen 2007, 57.)

Kolmanteen ryhmään kuuluvilta vaadittiin kahdenkertainen kirjanpito ja liiketapahtumat piti merkitä erikseen aikajärjestykseen ja erikseen järjestelmällisesti eli systemaattisesti. Lisäksi edellytettiin tililuettelon eli tilisysteemin laatimista, jossa tilit piti ryhmitellä omaisuustileihin, pääomatileihin, kulunkitileihin ja tuottotileihin. Kolmannessa ryhmässä olivat osakeyhtiöt, kommandiittiyhtiöt ja osuuskunnat. (Virtanen 2007, 57.)

Neljänteen ryhmään kuuluvilta vaadittiin kahdenkertaisen kirjanpidon lisäksi valmistuskirjanpidon pitämistä, tällaisia olivat ne, jotka harjoittivat teollisuutta tehdasmaisesti sekä niihin verrattavat käsityöliikkeen harjoittajat. Valmistuskustannuslaskentaa oli kontrolloitava kirjanpidollisesti, ja oli selvitettävä yrityksen tuotekohtaiset kustannukset normaalitoiminta-asteella. (Virtanen 2007, 57.)

Kahdenkertaiseen kirjanpitoon veloitettujen osalta tilikirjoista ainoastaan tasekirjan piti olla sidottu ja sivunumeroitu. Muuten kirjanpito voitiin järjestää esim. irtolehtikirjojen tai kortistojen avulla. Tilinpäätöksen arvostussäännökset pysyivät muutamia tarkennuksia lukuun ottamatta ennallaan. Esimerkiksi rahoitusomaisuuteen kuuluvat, kauppa- ja luotonannosta johtuvat saamiset tuli merkitä niiden nimellisarvoon; epävarmat saamiset tuli merkitä todennäköiseen arvoonsa ja arvottomiksi käyneet saamiset piti jättää taseen ulkopuolelle. vaihto-omaisuuden arvostus tuli tehdä hankinta- tai valmistusarvoon; jos tilinpäätöspäivänä jälleenhankinta-arvo tai jälleentalmistusarvo tai myyntihinta oli alempi, tuli käyttää tätä. Käyttöomaisuus arvostettiin hankintamenoon tai valmistusarvoon. Käyttöomaisuuteen kuuluvat toimilupa-, patentti- ja tavaramerkki-oikeudet sekä kirjalliset, taiteelliset ja tieteelliset tekijänoikeudet tuli merkitä taseeseen vain siinä tapauksessa, että niiden hankinta oli aiheuttanut menoja. Arvostuksessa käytettiin hankintamenoa, joka oli poistettava korkeintaan viiden vuoden kuluessa. (Virtanen 2007, 57–61.)

Uudet säännökset koskivat jaksottamista. Käyttöomaisuus oli poistettava suunnitelman mukaisesti. Arvonaleneminen oli kirjattava, mikäli oli aihetta katsoa, että käyttöomaisuuden arvo oli kulkuneuvojen huonontumisen, rahanarvon kohoamisen, uuden keksinnön, väestön vähenemisen tai vastaavan syyn johdosta pysyvästi alentunut. Myös arvonkorotus oli mahdollista tehdä. Perustamis- ja järjestelykustannukset voitiin poistaa viiden vuoden kuluessa. Aineettomat oikeudet, kuten toimilupa, patentti, toiminimi, tavaramerkkioikeus tai tekijänoikeus oli poistettava enintään viiden vuoden kuluessa. Arvopapereista ja maa- alueista ei poistoja saatu tehdä. (Virtanen 2007, 58.)

Kirjanpito aloitettiin laatimalla inventaari, yksityiskohtainen luettelo omaisuudesta sekä vieraasta ja omasta pääomasta. Tilikauden pituus oli 12 kuukautta ja enintään 18 kuukautta liikettä aloitettaessa, lopetettaessa ja uudelleen muodostettaessa. Tilikauden päättyessä laadittiin tilinpäätös, johon sisältyi inventaari, omaisuus- ja tulostase sekä tilien päättäminen. Tilinpäätös tuli laatia kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Kirjanpidon menettelytapoihin kiinnitettiin huomiota huomattavasti enemmän kuin vuoden 1925 lainsäädännössä. Tilit tuli pitää siten, että tarpeelliset tiedot tilinpäätösasiakirjoihin voitiin saada, ja kukin tili tuli pitää jatkuvasti samansisältöisenä. Tästä voitiin poiketa siirryttäessä parempaan järjestelmään tai liikkeen kehittymisen tuomien muutosten kautta. Kirjanpitomerkintöjen tuli perustua tositteisiin, mutta kirjanpituomuodot ja muut tekniset ratkaisut olivat edelleen vapaat. (Virtanen 2007, 58–60.)

Vuoden 1945 lainsäädäntöön sisältyneet tulostaseen ja omaisuustaseen kaavat lisäsivät kirjanpidon vertailukelpoisuutta ja ymmärrettävyyttä. Tilinpäätöstietojen vertailu ja tulkinta tuli mahdolliseksi ja suosituksi uudistusten myötä. Liiketaito – lehdessä julkaistiin 1950-luvulla useita kirjoituksia otsikolla; *Tarkastelemme taseita*. Tarkastelijoina toimivat Unto Virtanen, jonka anti kirjanpidolle oli filosofiaan ja etiikkaan perustuva hyvän kirjanpitotavan erittely sekä Raimo Suoniemi ja Eero Artto. (Virtanen 2007, 61–67.)

Teknisiin ratkaisuihin, menetelmiin ja kirjanpidon luotettavuuteen kiinnitettiin niin ikään huomiota. Omistajan harkintaan perustuneet kirjanpidon periaatteet korvattiin yhteisillä säännöillä. Säännökset koskivat mm. arvostusta ja jaksotusta samoin kun kirjanpidon teknistä toteutusta ja tilinpäätöksen julkisuutta. Kirjanpito säilyi edelleen tase-teoriaan perustuvana, vaikka arvostus- ja jaksotussäännöt tekivätkin jo vaikeaksi erottaa

tulojen ja menojen aiheuttamat muutokset omaisuudessa niistä muutoksista, jotka aiheutuvat omaisuuden arvonmuutoksista tai poistoista. Lainsäädäntöön ei vielääkään sisällynyt yksityiskohtaisia ohjeita kirjausten suorittamisesta, joten ne jäivät edelleen käytännön sanelemiksi. Yhteinen kirjanpidon kieli, samanlaiset menetelmät, arvostus- ja jakotusratkaisut koskivat nyt kaikkia yrityksiä. Näihin perustuen hyvän kauppiastavan vaatimus sisältyi nyt lainsäädäntöön ja tilintarkastusvelvollisissa yrityksissä tilinpäätöstageet tuli varustaa tilintarkastajien allekirjoittamalla todistuksella, onko taseet laaditut hyvän kauppiastavan mukaan vai eikö. (Virtanen 2007, 61.)

2.4.3 Martti Saarion kirjanpitoteoria

Suomalaisen kirjanpidon merkittävimpanä uudistajana pidetään professori Martti Saariota. Martti Saario toimi Helsingin kauppakorkeakoulun laskentatoimen professorina vuosina 1948–1971 ja Turun kauppakorkeakoulussa vuosina 1964–1973. Hänen kehittämänsä meno-tulo-teoria aloitti kokonaan uuden vaiheen Suomen kirjanpidon historiassa, se tuli korvaamaan taseteorian kirjanpidon perustana. Martti Saarion väitöskirja; *Realisointiperiaate ja käyttöomaisuuden poistot tuloslaskennassa*, tarkastettiin Helsingin Kauppakorkeakoulussa 10.11.1945. (Virtanen 2007, 72)

Saarion meno-tulo-teorian taustalla oli oivallus, että taseyhtälöön pohjautuva ja omaisuuslaskentaan keskittynyt kirjanpito ei enää vastannut tilinpäätösmenttelyyn ja arvostukseen juurtuneita dynaamisia piirteitä. Taseyhtälöteoria oli johdonmukainen ja aukoton, mutta ei enää soveltunut kuvaamaan yritysten kirjanpitoa, jossa tarkoituksiksi oli muodostunut omaisuuslaskennan sijasta tuloslaskenta. Saarion mukaan kirjanpitovelvollisuus merkitsi ennen kaikkea erilläänpitovelvollisuutta. Kirjanpidon kohteena olevan talousyksikön rajat tuli tätä tarkoitusta varten tarkoin selvittää. Rajanvetoa tarvittiin suhteessa asiakkaisiin, hankkijoihin, lainanantajiin ja omistajiin. Saarion mukaan kirjanpitoa käyttäen tuli merkitä nämä rajat talousyksiköiden välillä, kaikista vaikeimmaksi osoittautui merkitä raja yrityksen ja omistajan yksityistalouden välillä. (Virtanen 2007, 72.)

Saario esitteli kirjanpitoteorian, jonka peruskäsitteet ovat menot, tulot ja rahoitustapahtumat. Kirjaamisperusteita ovat kassaperuste ja suoriteperuste. Saario piti myös aikajärjestyksen noudattamista kirjanpidossa tärkeänä peruskirjanpidon kirjausten dokumentin

luonteen vuoksi. Selvyys käsittää tilien nimien ja sisällön vaatimukset sekä kirjausten selkeyden. Suoriteperustetta Saario piti parempana menetelmänä, mutta molempia voitiin käyttää myös rinnan erityyppisten menojen kirjaamisessa. Tilinpäätöksessä tilikaudelle kuuluvat tulot päätettiin tuotoiksi tulostilin kredit-puolelle. Menot jaettiin kuluiksi tulostilin debet-puolella ja aktiivoiksi tasetilin debet-puolelle. Jaolla kuluiksi ja aktiivoiksi oli ratkaiseva merkitys tilikauden tuloksen muodostumiselle. Saarion mukaan jakamisen tuli perustua varovaisuuden periaatteelle; omaisuustaseeseen oli lupa merkitä vain erikseen rahaksimuuttokelpoisia varoja eikä näitä saanut merkitä liian suuriksi. Kuluina oli kirjattava tulostilille mieluummin liian paljon kuin liian vähän. Näin myös vuosivoitto tuli lasketuksi varovaisuuden periaatteella pikemmin liian pieneksi kuin liian suureksi. Verojen määrään varovaisuuden periaatteella oli myös vaikutusta, kun verot perustuivat tilikauden tulokseen. Saario ei esittänyt yksityiskohtaisia arvostus- ja jaksotussääntöjä, koska nämä sisältyivät lainsäädäntöön. (Virtanen 2007, 72–73.)

Kirjanpidon lähtökohta oli edelleen kirjanpitolakiin perustuva omaisuuden laskenta. Omaisuustaseen tarkoituksena oli antaa informaatiota yrityksen luottokelpoisuudesta sekä näyttää yrityksen saamamiehille, mitä ulosmittauskelpoista omaisuutta yrityksessä oli. Saario näki ongelmallisena sellaiset arvostuserät, jotka eivät olleet rahaksi muutettavissa, kuten perustamis- ja järjestelykustannukset, siirtyvät erät ja tilikauden tappiot, jotka voitiin aktivoida kirjanpitoon. Saarion mukaan vuosittainen käsitys inventaaritaseesta ja omaisuuskirjanpidosta oli kokenut merkittäviä takaiskuja. Meno-tulo-teorian mukainen selitys tasetilin ja omaisuustaseen käyttöomaisuuden jäännösarvoille oli pitää niitä menoina, joita ei vielä ollut vähennetty tuloista. Teoriaa käyttäen voitiin selittää tilinpäätöksen jaksottamisidea, vaikkakin käyttöomaisuuden poistoja ei teorian pohjalta voitu tehdä. (Virtanen 2007, 73.)

Saario piti verottajaa yhtiökumppanina ja rahoittajana, äänettömänä yhtiömiehenä, jolla oli nimi; *Fiskus*. Fiskus oli valtion edustaja, joka pystyi vaikuttamaan myös lainsäädäntöön. Lainsäätäjät oraakkeleineen pyrki Saarion mukaan etsimään perusteita, joiden nojalla Fiskus voitaisiin vapauttaa osallistumasta yrityksen menojen rahoittamiseen. Tätä tarkoitusta palveli verovuoden loukkaamattomuuden periaate, jonka mukaan kuluiksi tuli kirjata vuoden aikana uhratut menot, joista ei ollut vuoden päättyessä jäljellä ulosmittauskelpoista omaisuutta. Kun verotus joka tapauksessa ottaa osansa yrityksen tu-

loista, on tärkeää että kaikki tulon saamiseksi uhratut menot voidaan myös verotuksessa vähentää. Tulostili onkin näin ollen verottajalle laadittu tilitys tilivuoden toiminnan tuloksesta. Taseyhtälöteorian mukaan tulostilin merkitys oli ollut vain vähäinen; nyt se oli yhtä tärkeä ja jopa tärkeämpi kuin tasetili. Saarion kehittämä ”kansallinen” kirjanpito-tapa vakiinnuttikin asemansa 1950-luvulta lähtien. Meno-tulo-teoria omaksuttiin sekä verolainsäädännön että kirjanpitolainsäädännön pohjaksi. (Virtanen 2007, 72–116.)

2.4.4 Vuoden 1973 kirjanpitolaki

Vuoden 1973 kirjanpitolain tarvetta perusteltiin sillä, että rahoitusmarkkinat eivät toimineet tyydyttävästi. Rahoitusmarkkinoiden toimimattomuuteen nähtiin eräänä syynä verolainsäädäntö. Vuonna 1968 annettu laki elinkeinotulon verottamisesta oli jo jossain määrin tasoittanut eroja oman ja vieraan pääoman verotuskohtelussa. Rahoitusmarkkinoiden kehittymisen kannalta nähtiin verolainsäädännön muutosten lisäksi tärkeänä kirjanpitolainsäädännön uudistaminen. Taseyhtälöteoriaan pohjautuva verolainsäädäntö oli korvattu meno-tulo-teoriaan perustuvalla jo vuoden 1968 elinkeinoverolain myötä, ja vuoden 1973 kirjanpitolaki perustui niin ikään meno-tulo-teoriaan. Kirjanpitolakia laadittaessa pidettiin tärkeänä, että ulkopuolinen tarkastelija oli perillä niistä periaatteista, joita kirjanpidossa sovelletaan. Lakiehdotuksen johtavaksi periaatteeksi omaksuttiin suoriteperusteinen, meno tulon kohdalle - teorian mukainen tilinpäätös. Lakiehdotuksen keskeiset käsitteet olivat meno ja tulo aikaisemman taseyhtälöön perustuneen staattisen kirjanpito-teorian asemasta. (Virtanen 2007, 76–77.)

Vuoden 1973 kirjanpitolaki aloittikin uuden vaiheen kirjanpidon historiassa. Tilinpäätöksessä tulot piti kirjata tuotoiksi, ja tuotoista vähennettiin kuluina ne menot, joista ei todennäköisesti enää kertynyt niitä vastaavaa tuloa. Meno-tulo-teorian avulla esimerkiksi varaston jaksottaminen oli helppo ymmärtää. Poistoprosentit annettiin verolainsäädännöllä, poistot yhdessä varausten kanssa antoivat laajat mahdollisuudet tulossuunnittelulle. Vuoden 1973 lainsäädännön perustavalaatuisin uudistus oli taseyhtälöteorian hylkääminen kirjanpidon teoriaperustana ja sen korvaaminen Saarion meno-tulo-teorialla. Kirjanpidon maailmankuva oli muuttunut jähmeästi ja hitaasti liikkuvan omaisuuden seurannasta dynaamiseen ja nopeaan tulojen, menojen ja rahoitustapahtumien virtaan. Verolainsäädäntö ja kirjanpitolainsäädäntö kytkettiin toisiinsa meno-tulo-teoriaa käyttäen. Kansainvälisestä kirjanpitoikäytännöstä poikettiin esim. varastovarauk-

sen ja muiden varausten osalta Suomessa varastovarauksen muutosta ei tarvinnut näyttää tuloslaskelmassa tai taseessa ja käyttöomaisuuden poistot määräytyivät Suomessa yksinomaan verotuksen tarpeita noudattaen. Konsernitilinpäätöksiä ei myöskään Suomessa laadittu. Uuteen lainsäädäntöön sisältyi myös kirjanpitolaetakuntaa koskeva luku 7. Epäilyistä huolimatta kirjanpitolaetakunta vakiinnutti asemansa hyvän kirjanpitotavan edistäjänä. (Virtanen 2007, 77–85.)

Kirjanpitovelvollisia olivat liikkeen- ja ammatinharjoittajat. Kirjanpitovelvollisen tuli pitää kahdenkertaista ja suoriteperusteista kirjanpitoa lukuun ottamatta ammatinharjoittajia, joille sallittiin yhdenkertainen ja maksuperusteinen kirjanpito sekä huomattavat helpotukset tilinpäätösinformaation esittämisessä. Kirjanpitovelvollisuus perustui toiminnan laatuun tai oikeudelliseen perusteeseen. Jos toiminnan laatu oli voittoa tavoittelevaa, jatkuvaa ja siihen liittyi yrittäjäriski, kysymyksessä oli liiketoiminta, josta seurasi kirjanpitovelvollisuus. Liiketoiminnan päämuodot olivat teollisuus sekä tukku- ja vähittäiskauppa. Kaikki yritysmuodot olivat kirjanpitovelvollisia. (Virtanen 2007, 77.)

Uusi kirjanpitolainsäädäntö painotti enemmän tuloslaskelmaa kuin tasetta ja tuloslaskennasta tuli varallisuuden laskentaa tärkeämpi tehtävä. Aktivointien osalta kirjanpitolainsäädäntöä pidettiin varsin ankarana; menot oli kirjattava kuluiksi vaikutusaikanaan. Lain perusajatuksena nähtiin tuloksen laskennan ja sen arvostelun erottaminen toisistaan. Tavoitteena oli tilinpäätösinformaation lisääminen ja sen tason nostaminen kohti kansainvälistä tasoa. Kirjanpitoon tuli Saarion meno-tulo-teorian mukaisesti merkitä menot, tulot ja rahoitustapahtumat. Menon kirjaamisperusteena oli tuotannon tekijän vastaanottaminen ja tulon kirjaamisperusteena suoritteiden luovuttaminen (suoriteperuste). Meno ja tulo saatiin myös kirjata maksuun perustuen (maksuperuste). Tilinpäätös tuli kuitenkin laatia suoriteperusteisesti. (Virtanen 2007, 77–78.)

Kirjanpitolainsäädäntöön sisältyi kirjanpitomenetelmiä koskeva säännös. Lain 4. luvun 24 § mukaan peruskirjanpito ja pääkirjanpito voitiin säilyttää mikrotulostuksena filmille tai vastaavalle tallennusvälineelle. Merkinnät oli kuitenkin tarvittaessa saatava luettavaan ja selväkieliseen muotoon. Myös tositteet oli luvallista säilyttää vastaavalla tavalla; kirjanpito ja tositteet eivät kuitenkaan molemmat voineet olla tallennetut tällaisessa muodossa. (Virtanen 2007, 82.)

Tilinpäätös sisälsi tuloslaskelman, taseen ja tase-erittelyt sekä tuloslaskelman ja taseen liitetiedot. Lainsäädännössä täsmennettiin myös hankintamenon käsite; hankintamenuon luettiin hyödykkeen hankinnasta tai valmistamisesta aiheutuneet muuttuvat menot. Tilinpäätöksessä saamiset tuli merkitä nimellisarvoon, kuitenkin enintään todennäköiseen arvoon. Rahoitusomaisuuteen kuuluvat arvopaperit ja muut vastaavat rahoitusvarat tuli merkitä hankintamenon suuruisina tai tätä alempan arvoon. Velat tuli merkitä nimellisarvoon tai nimellisarvoa korkeampaan arvoon, jos velka oli sidottu indeksiin tai muuhun vertailuperusteeseen ja tämä oli muuttunut. Kaupallinen varovaisuus leimasi arvostusratkaisuja. Tilikauden päättyessä vaihto-omaisuuden hankintamenu tuli aktivoida ja mahdollinen arvonaleneminen tuli kirjata kuluksi. Kirjanpitolakiin sisältyi säädös, jonka mukaan vaihto-omaisuuden jäljellä olevasta hankintamenusta saatiin kirjata kuluksi enintään puolet. Tämä tarkoitti varastovarauksen tekemistä. Varastovarauksen kasvattaminen pienensi kirjanpidon tulosta ja verotettavaa tuloa. Samanlainen vaikutus oli kirjanpitolain mukaisilla investointi-, vienti-, luottotappio- ja muilla varauksilla. Niiden avulla voitiin tehokkaasti säädellä vuositulosta ja ne olivat tietyin edellytyksin vähennyskelpoisia myös verotuksessa. Kirjanpidossa tehtävät maksimipoistot perustuivat niin ikään verolainsäädäntöön. Käyttöomaisuuden hankintamenu tuli aktivoida ja kirjata vaikutusaikanaan kuluksi. Maksimipoistoprosentit oli annettu EVL:ssa. (Virtanen 2007, 77–78.)

Käyttöomaisuuden arvonkorotuksia oli mahdollista tehdä maa- ja vesialueiden, rakennusten ja arvopapereiden arvoihin, jos todennäköinen luovutushinta oli pysyvästi ja olennaisesti hankintamenua suurempi. Arvonkorotuksella ei kuitenkaan ollut vaikutusta tilikauden tulokseen tai verotettavaan tuloon. Kirjanpitovelvollisella oli kirjanpitolain 17 § mukaan mahdollisuus tehdä tilinpäätöksessä vastaisia menoja ja menetyksiä varten varauksia. Varauksen muutos tuli esittää tuloslaskelmassa ja varausten kokonaismäärä taseessa. Poistojen ja varausten avulla voitiin parina vuosikymmenenä vaikuttaa varsin suuressa määrin tilikauden tulokseen ja verotettavaan tuloon ja tilinpäätössuunnittelu tarkoittikin käytännössä verosuunnittelua. Kirjanpito ja verotus oli kytketty yhteen, jos jotkut erät haluttiin vähentää verotuksessa, ne piti ottaa huomioon kirjanpidossa. Näin omistajan edut ja verottajan edut oli tehokkaasti kytketty yhteen. (Virtanen 2007, 78)

Myös tilinpäätösasiakirjojen nimi ja muoto muuttuivat uuden lain myötä. Tulostaseen uusi nimi oli tuloslaskelma ja omaisuustaseen nimi tase. Tuloslaskelman laatimiseksi kirjanpitoasetukseen sisältyi neljä erilaista kaavaa; liikekaava liiketoimintaa harjoittavalle kirjanpitovelvolliselle, järjestökaava aatteellisia yhteisöjä ja säätiöitä varten, kiinteistökaava kiinteistön hallintaan perustuvaa toimintaa varten sekä ammatinharjoittajaa varten oma. Inventaarin asemesta tulivat laadittaviksi tase-erittelyt. Kirjanpitolaissa lueteltiin tuloslaskelmassa ja taseessa sekä niiden liitteinä esitettävät tiedot. Näin liitetiedoista tuli osa yrityksen tilinpäätöstä ja niiden asema oli sama kuin tuloslaskelman ja taseen. Tuloslaskelmasta tuli yksityiskohtaisempi. Taseen ulkoasu ei muuttunut niin suurella määrällä kuin tuloslaskelma ja tase muistuttikin paljon vuoden 1945 omaisuustasetta. Taseen merkitys sen sijaan muuttui uuden lain myötä. Se ei enää ollut tilinpäätösasiakirjoista ensisijainen ja sen tehtäväksi muodostui yrityksen varallisuuden esittäminen ja siirtäminen tilikaudelta toiselle. Tilinpäätösinformaation pääpaino oli tuloslaskennassa ja tuloksen muodostumisessa. Uutta vertailukelpoista ja avointa tilinpäätösinformaatiota täydennettiin liitetiedoilla, joiden asema oli sama kuin tuloslaskelman ja taseen. (Virtanen, 2007, s. 75–87.)

Tase-erittelyistä tuli ilmetä yksityiskohtaisesti ryhmiteltyinä kirjanpitovelvollisen rahoitusomaisuus ja vaihto-omaisuus sekä käyttöomaisuus tai siinä tilikauden aikana tapahtuneet lisäykset ja vähennykset sekä muut pitkävaikutteiset menot ja pitkäaikaiset sijoitukset, jotka oli merkitty taseeseen samoin kuin vieras pääoma. (Kirjanpitolaki 10.8.1973/655.)

2.4.5 Kohti kansainvälisyyttä

Vuonna 1992 annettiin kirjanpitolain uudistusehdotus (HE 111/1992). Uudistusehdotuksen pohjaksi oli otettu Euroopan yhteisön 4. ja 7. yhtiöoikeudellinen direktiivi. Nämä direktiivit sisälsivät niin huomattavia muutoksia, että uuden kirjanpitolain säätäminen tuli ajankohtaiseksi. Uudistuksen mukaan Suomalaisten yritysten tilinpäätösinformaation tuli vastata kansainvälisten käyttäjien tiedontarvetta. Lainsäädännön muutoksen taustalla oli myös tekniikan kehittyminen, lainsäädäntö oli jäänyt jälkeen kehityksestä. ATK-pohjainen kirjanpito oli lähes täysin syrjäyttänyt manuaalisen kirjanpidon, lainsäädännöllä pyrittiin korjaamaan tätä jälkeenjääneisyyttä. Lainsäädäntöön otettiin atk-

kirjanpitoa ja aineiston säilyttämistä koskevat säännökset, ainoaksi paperilla esitettäväksi asiakirjaksi jäi tase. (Virtanen 2007, 88.)

Välttämättömin syy kirjanpitolainsäädännön uudistamistarpeelle oli kuitenkin Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja sen mukanaan tuomat vaatimukset. Vaatimuksien pohjalla oli yhteinen eurooppalainen kirjanpitonormisto, johon Suomen tuli mukautua. Hallituksen ehdotuksessa uudeksi kirjanpitolaiksi kuitenkin painotettiin, ettei ehdotus merkitse muutoksia voimassa olevaan meno-tulo-teoriaan. Lopullisesta laista meno-tulo-teoria jäi kuitenkin pois, koska sitä ei pidetty enää riittävänä viitekehyksenä kansainväliselle kirjanpidolle. EY:n direktiiveissä ei myöskään julkaistu mitään tietoa niiden pohjana olevasta kirjanpitokäsityksestä tai – teoriasta. Hallituksen esittämä kirjanpitolain uudistus perustui suurimmaksi osaksi tilinpäätösdirektiiveille, vaikka joissain kohdissa käytettiin perustana International Accounting Standards Commiteen IAS- standardeja. (Virtanen 2007, 88.)

Kattavaksi tilinpäätösinformaation periaatteeksi nousi periaate oikeat ja riittävät tiedot, joka oli käänös EY:n 4. direktiivissä käytetystä termistä true and fair view. Tämä periaate tuli käyttöön Britanniasta, jossa se oli ollut käytössä yli 40 vuotta ja se on peruslähdekohta EY:n neljännessä direktiivissä. Suomalaisen kirjanpitokäytännön perusrunkona säilyi 1990-luvun alussa että; kirjanpito kuvasi edelleen rahaprosessia, julkistetun tilinpäätöksen tärkeimpiä tavoitteita oli edelleen jakokelpoisen voiton laskeminen ja menotulon kohdalle - periaate. (Virtanen 2007, 88–93.)

Uusi kirjanpitolaki annettiin 30.12.1997, tämän jälkeen meno-tulo-teoria katosi hyvän kirjanpitotavan lähteiden joukosta, vaikka eri yhteyksissä mainittiin Saarion meno-tulo-teorian olevan käyttökelpoinen kirjanpitoa koskevien säännösten arviointiin, vaikka sitä pidetään liian kapeana selittämään koko kirjanpidon kenttää. Suomeen omaksuttiin uuden lain myötä tulkinta, jonka mukaan tilinpäätös tulee laatia lakien, säännösten ja hyvän kirjanpitotavan mukaisesti ja tilinpäätöksen tulee antaa oikea ja riittävä kuva taseen varoista ja veloista, taloudellisesta asemasta sekä tilikauden tuloksen muodostumisesta. Yksittäiset tilinpäätöksen laatimista koskevat säännökset väistyvät, mikäli niiden noudattaminen vaarantaisi oikean ja riittävän kuvan muodostumisen tilinpäätöksen käyttäjille. Hyvää kirjanpitotapaa täsmentämään käytettiin EY:n 4. direktiivin 7. luvussa lue-

teltuja ja kirjanpitolain 3. luvun 3 §:ään sisällytettyjä yleisiä tilinpäätösperiaatteita; jatkuvuus, johdonmukaisuus, varovaisuus, tasejatkuvuus, suoriteperusteen käyttäminen ja tase-erien erillisarvostuksen periaate (Virtanen 2007, 88–100.)

Suurin osa muutoksista, joita uusi kirjanpitolaki sisälsi, koski tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja. Uutena tilinpäätökseen tuli toimintakertomus, joka oli ennen vuotta 1997 ollut käytössä vain osakeyhtiöillä, osakeyhtiölain nojalla. Tästä velvollisuudesta pienet kirjanpitovelvolliset kuitenkin vapautettiin. Suurimmat muutokset kuitenkin koskivat uusia arvostus- ja jaksotussääntöjä sekä laskentaperiaatteita. Muutokset olivat kokonaisuutena varsin huomattavia sekä työtä ja rahaa vaativia. Pienimmille kirjanpitovelvollisille annettiin kuitenkin lievennyksiä tilinpäätöstä koskeviin vaatimuksiin. (Virtanen 2007, 89–90.)

Suomessa otettiin kanta, että kaikki muutokset koskivat kaikkia yhtiömuotoja, vaikka EY:n direktiivit koskivat vain osakeyhtiöitä. Lainsäädäntöön otettiin säännöksiä, jotka olivat jo olleet käytännössä käytössä, mutta eivät olleet lainsäädännössä, tällaisia olivat liikevaihdon määritelmä ja satunnaisten tuottojen ja kulujen määritelmät. Uusia käsitteitä tuotiin kansainvälisistä säännöksistä; taseen vastaavaa puoli jaettiin pysyviin ja vaihtuviin. Näiden lisäksi laissa säilytettiin perinteiset suomalaiset käsitteet käyttö-, vaihto- ja rahoitusomaisuus. Hankintamenon käsitettä tarkennettiin ja rakennusaikaiset korkomenot saatiin tietyin edellytyksin lukea käyttöomaisuuden hankintamenoon. Korkomenojen aktivoiminen oli uusi asia, se merkitsi myös sitä että korkomenot ymmärrettiin nyt myös menoiksi, kun aikaisemmin korkomenot oli ymmärretty luotonantajalle maksetuiksi voitonjakoeriksi. Arvostussäännöt oli laajasti määritelty uudessa laissa. Vaihto-omaisuuden arvostaminen oli tähän asti tapahtunut FIFO – periaatteella, nyt sallittiin LIFO ja juoksevan keskihinnan menetelmät. Verotuksessa hyväksyttiin kuitenkin edelleen vain FIFO. Verotus perustui edelleen kirjanpitoon, vaikka myös verotuslainsäädäntöä uudistettiin 1990-luvun alussa. (Virtanen 2007, 88–91.)

Kirjanpidon lainsäädännön ja hyvän kirjanpitolain rungon muodostivat kirjanpitolaki (1997/1336), kirjanpitoasetus (1997/1339) sekä joukko kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksiä. Lisäksi kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevia säännöksiä sisältyi eri yritysmuotoja ja arvopaperimarkkinoita koskevaan lainsäädäntöön, osakeyhtiölakiin, osuuskuntalakiin sekä avoimista ja kommandiittiyhtiöistä annettuun lakiin. Tilinpäätöksen laatimis-

ta ja julkistamista koskevia säännöksiä on myös arvopaperimarkkina- ja lainperusteella annetussa valtiovarainministeriön päätöksessä arvopaperin liikkeeseenlaskijan säännöllisestä tiedonantovelvollisuudesta. Rahoitustarkastus (Suomen Pankki) ja HEX Oy (Helsingin arvopaperipörssi) ovat antaneet määräyksiä luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille ja julkisesti noteeratuille osakeyhtiöille informaatiomääräyksiä. Kirjanpitolautakunta toimii edelleen kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuudessa antaen lausuntoja kirjanpitolainsäädännön soveltamisesta (Virtanen 2007, 88–100.)

2.5 2000 - luku

International Accounting Standards eli IAS ja International Financial Reporting Standards eli IFRS – normistot ovat juurtuneet suomalaiseen kirjanpitoon kolmen vaiheen kautta. Ensimmäinen vaihe alkoi 1976, kun KHT-yhdistys liittyi IASC:n (international Accounting Standards Committee) jäseneksi. Tämän jälkeen KHT-yhdistys on toiminut merkittävästi edistääkseen IAS/IFRS standardien omaksumista suomalaiseen kirjanpitoikäytäntöön. Toinen vaihe alkoi 1990-luvulla, kirjanpitolain uudistuksen aikoihin. Eräs kirjanpitolain uudistuksen tavoitteista oli lähentää suomalaista lainsäädäntöä IAS-suositukseen ja saattaa suomalainen kirjanpitolainsäädäntö vastaamaan kansainvälisiä periaatteita. IAS-periaatteiden mukaisia menettelytapoja sisällytettiin jossain määrin kirjanpitolakiin. Kirjanpitolautakunta oli jo useissa lausunnoissaan tulkinnut hyvää kirjanpitoa IAS-normiston mukaisesti. IAS-periaatteet omaksuttiin pääpiirteittäin kirjanpitolainsäädännön vaihtoehtoina. Kolmas vaihe katsotaan alkaneen vuonna 2001, kun KHT-yhdistys julkaisi IAS-standardit suomeksi, tämä käynnisti IAS/IFRS:ää koskevan aktiivisen keskustelun, koulutuksen ja kirjoittamisen, joiden tarkoitus oli tuoda standardit käytännön toteutuksen tasolle yrityksissä. Käytännön tasolle IAS/IFRS siirtyi vuoden 2005 listattujen yritysten konsernitilinpäätöksissä. Myös vuodesta 2005 alkaen IAS/IFRS normiston käyttäminen on ollut pakollista EU:n alueella toimivien listautuneiden yritysten konsernitilinpäätösten laadinnassa. Muiden yritysten kohdalla lähtökohta on ns. ei estettä, ei pakkoa – periaate, jonka nojalla IAS/IFRS – standardien pakollista käyttöalaa ei laajenneta, mutta toisaalta, miltään kirjanpito-velvollisten ryhmältä, ei estetä standardien käyttöä. Ainoa edellytys IAS/IFRS tilinpäätöksen käyttöönotolle on, että kirjanpito-velvollisella tulee olla auktorisoitu tilintarkastaja. (Virtanen 2007, 101 – 114.)

Hallituksen esitys eduskunnalle (2004/126) sisälsi IAS-asetuksen ja fair value -direktiivin. Uusilla säännöillä siirryttiin kerralla IAS-standardien soveltamiseen kansallisen kirjanpitolainsäädännön asemasta. Muutokset koskivat kirjanpitolain lisäksi luottolaitostoiminnasta annettua lakia, osakeyhtiölakia, osuuskuntalakia, säästöpankkilakia, lakia osuuspankeista ja muista osuustoiminnallisista luottolaitoksista ja lakia hypoteekkiyhdistyksistä. Esitys sisälsi myös ns. modernisointidirektiivin vaatimat muutokset edellä mainittuihin säädöksiin. Muissa hyödykkeissä kuin rahoitusvälineissä käyvän arvon mukaista arvostusta ei sallita kirjanpitovelvollisille, luottolaitoksia ja sijoituspalveluyrityksiä lukuun ottamatta ja niillekin käyvän arvon mukainen arvostus on vapaaehtoista. Kirjanpidon yleisiin periaatteisiin lisättiin sisältöpainotteisuus, sen mukaan huomio tulee kiinnittää liiketapahtumien tosiasialliseen sisältöön eikä pelkästään niiden oikeudelliseen muotoon. Tilikaudelta laadittavan tilinpäätöksen tulee sisältää; taseen, tuloslaskelman ja rahoituslaskelman liitteenä ilmoitettavat tiedot. Toimintakertomusta koskeva vaatimus on tarkennettu koskemaan vain listattuja yrityksiä ja kirjanpitolaissa määriteltyjä suuria yrityksiä. Hallituksen esityksessä hankintamenoa pidettiin edelleen ensisijaisena arvostustapana. Rahoitusvälineet voidaan kuitenkin arvostaa myös käypään arvoon. Perustamismenot on kirjattava kuluksi, ja kehittämismenot saadaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen. (Virtanen 2007, 101 – 114.)

IAS/IFRS – standardit eroavat suomalaisesta käytännöstä. Suomalainen kirjanpitolainsäädäntö on ollut varsin joustavaa ja kirjanpitovelvollisilla on ollut monissa tilinpäätöskysymyksissä mahdollisuus valita vaihtoehtoisia käsittelytapoja, kun taas IAS/IFRS – standardit ovat yksityiskohtaisia ja vaativia sekä sisältävät tarkempia määräyksiä. IAS/IFRS – suositukset ovat ehdottomia eivätkä salli vaihtoehtoisia menettelytapoja. IAS/IFRS – tilinpäätös on toteutettava kokonaisuudessaan tai sitä ei voida pitää IAS/IFRS – normiston mukaisena. Väärin tehtyä kirjanpidollista käsittelyä ei voida korjata lisätiedolla tai ilmoittamalla noudatetut tilinpäätöksen laatimisperiaatteet. Jos yritys kuitenkin jostain syystä poikkeaa standardin vaatimuksista siksi, että se on välttämätöntä oikean kuvan antamiseksi, on tilinpäätöksessä annettava siitä riittävää informaatiota. Standardien mukaan yrityksen johdon on noudatettava tilinpäätöksen laadinnassa pääsäännön mukaan kaikkia IAS-suosituksia ja niihin liittyviä SIC-tulkintoja. IAS/IFRS:n mukaan tilinpäätös on yrityksen taloudellista asemaa ja sen suorittamia liiketoimia kuvaava, eritelty ja rahamääräinen esitys. IAS/IFRS:n mukaan tärkein asiakirja on tase,

jossa esitetään yrityksen taloudellinen asema. Valtaosa suomalaisista listatuista yrityksistä siirtyi IAS/IFRS – tilinpäätökseen konsernitilinpäätöksessään vuonna 2005, uudistuksen valmistelut yrityksissä oli kuitenkin aloitettu jo huomattavasti aikaisemmin, jopa vuosia aikaisemmin. (Virtanen 2007, 101 – 114.)

3 TULEVAISUUSKIRJANPITO

Yksinkertaisesti tulevaisuuskirjanpito on ”tavallista” kirjanpitoa, joka on vain ”edellä” tästä päivästä. Kirjaukset on tehty tulevaisuuteen ja rahavirran hallinta perustuu ”tulevaisuuden” tilioitteisiin. Tositteina tulevaisuuskirjanpidossa käytetään, suunnitelmia, tavoitteita, neuvottelutuloksia, tarjouksia ja tietenkin sopimuksia. Tositteiden kirjauksissa noudatetaan perinteisen kirjanpidon systematiikkaa ja kahdenkertaista kirjanpitoa sekä noudatetaan kirjanpitomatematiikan sääntöjä. Tulevaisuuskirjanpidossa tapahtumilla on selkeä elinkaari, joka etenee visioista asiakasneuvottelujen kautta yrityksen tilille tapahtuvaan maksuun. Tulevaisuuskirjanpidossa on otettava huomioon ja hyväksyttävä epävarmuustekijä, joka muuttaa jatkuvasti yrityksen kassavirtaa. Tase-erien on oltava realistisia eli eri erien on oltava juuri oikeita. Lehtisen mukaan tulevaisuuskirjanpito tarkoittaa kirjanpitomatematiikasta oikein laskettuihin skenaarioihin perustuvaa yritysinformaation esitystapaa. Skenaariot ovat yrityksiä esittävä looginen tapahtumien ketju, joiden tarkoituksena on osoittaa kuinka tapahtumat juontuvat toisistaan vaihe vaiheelta nykytilasta lähtien. Skenaarioajattelu tuo johdolle realistisimman päätöksenteon perustan. (Lehtinen 2001, 66; Nivaro 2002, 19; Muukkonen 2005, 4 [verkkolehti]. [Viitattu 20.10.2008]; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä - verkkokirja 4.1; Mäkinen 2005b.) [Viitattu 6.6.2007 ja 28.10.2008]

Tulevaisuuskirjanpidolla pyritään antamaan yrityksen tulevaisuudesta, sen hetkisillä tiedoilla, juuri oikea kuva, reaalisuusehto on siis tulevaisuuskirjanpidon kulmakivi. Esimerkiksi kassa tai varasto ei voi olla negatiivinen, niin kuin se ei voi olla negatiivinen oikeastikaan. Reaalisuusehdolla on myös toinen merkitys tulevaisuuskirjanpidolle, se erottaa tulevaisuuskirjanpidon muista käytössä olevista tulevaisuuslaskelmista esimerkiksi ennustuksista tai budjeteista. Ennusteilla keskitytään yleensä vain johonkin

yksittäiseen tase-erän osa-alueeseen, eikä niillä ole tarkoitustakaan esittää reaalisuusehdon täyttävää matemaattisesti oikeaa tasetta. Ennusteet ovat ns. tulevaisuuden haaveita. Tulevaisuuskirjanpito poikkeaa budjetoinnista keskeisimmin siinä, että se on täydellistä kirjanpitoa eikä sillä ole epäjatkuvuuskohtaa historiakirjanpidon kanssa myös kassavirtojen, tuloslaskelmien ja taseiden jatkuvuus on aukoton tästä päivästä eteenpäin. (Lehtinen 2001, 62; Puhakka 2001, 36–37; Nivaro 2002, 18; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä - verkkokirja 4.1 ja 5.1.) [Viitattu 6.6.2007]

Tulevaisuuskirjanpidon avulla voidaan laatia tuloslaskelmia ja taseita, mutta ensisijaisesti se on tarkoitettu kassavirtalaskentaan, sillä vain tulevaisuuden kassavirralla on merkitystä päätöksiä tehtäessä. Tulevaisuuskirjanpito on siis kassavirtakirjanpitoa. Se näyttää kassavirran kehityksen, mutta lisäksi siitä voidaan laskea perinteiset lainsäädännön edellyttämät tilinpäätökset, vaikka niissä ei ole olennaista tulevaisuustietoa. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä -verkkokirja 4.1; Mäkinen 2005b.) [Viitattu 25.5.2007 ja 28.10.2008]

Tulevaisuuskirjanpidossa tavoitteet ovat lähtökohta, niistä muodostetaan kaukana tulevaisuudessa oleva tulevaisuuden tavoitetase ja siitä "peruuttamalla" tutkitaan mikä olisi paras reitti. Samalla tutkitaan onko uusi tavoite edes mahdollinen. (Aarnio 2001, Digi-today | finanssi verkkojulkaisu [julkaistu 18.4.2001] [Viitattu 25.5.2007]; Nivaro 2002, 18–19.)

Tulevaisuuskirjanpidon teknisessä toteutuksessa on kyse internetiin integroidusta järjestelmästä, joka saa tarvitsemansa kirjanpitotiedot sähköisesti suoraan liiketapahtumien rekisteröintijärjestelmistä. Kokonaisuutena tarkastellen tässä ikään kuin integroidaan vertikaalisesti historia- ja tulevaisuuskirjanpito samassa aukottomassa aikajanassa menneestä tulevaan. Lisäksi toteutuu horisontaalinen integraatio, kun kassavirrat, tuloslaskelmat ja taseet ovat aina tasapainossa keskenään. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Lehtinen 2001, 66.)

Tulevaisuuskirjanpidon käytännönsovellutukset vaativat kuitenkin niin paljon laskentakapasiteettia, että sen vaativat sovellutukset on mahdollista toteuttaa vain tietotekniikkaa hyödyntäen. Tulevaisuuskirjanpito, koska se on uusi asia, niin sitä varten ei ole vie-

lä valmiita ohjelmistoja eikä nykyisiä historiakirjanpitoon tarkoitettuja ohjelmia voida käyttää tulevaisuuden kassavirtojen laskemiseen, koska ne eivät ole sitä varten tarkoitettuja. (Lehtinen 2001, 62; Puhakka 2001, 36–37; Nivaro 2002, 19; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä - verkkokirja 4.1 ja 5.1.) [Viitattu 6.6.2007]

3.1 Tulevaisuuskirjanpidon periaate

Tulevaisuuskirjanpidolla tarkoitetaan sitä, että kirjanpidon sääntöjä ja metodeja noudattamalla yrityksen tulevaisuutta katsotaan eteenpäin käyttämällä tositteina: tilauksia, sopimuksia, tilausehdotuksia, asiakaskontakteja, johdon/omistajien visioita tai ideoita, jotka mallinnetaan ja viedään kirjaustasolla kirjanpitoon kirjanpitomatematiikkaa hyväksikäyttäen noudattamalla kahdenkertaista kirjanpitoa. Tulevaisuuskirjanpitoa voidaan pitää yhtenä kirjanpitomatematiikan sovelluksena. Reaalisuusehto on tulevaisuuskirjanpidon kulmakivi ja se erottaa tulevaisuuskirjanpidon muista käytössä olevista tulevaisuuslaskelmista, esimerkiksi ennusteista. Nykyisenkaltaista kirjanpitolakiin perustuvaa kirjanpitoa voidaan tuottaa myös kassavirtalaskentaan perustuvan tulevaisuuskirjanpidon avulla, sillä historiallinen tuloslaskelma perustuu pääasiassa historialliseen kassavirtalaskentaan. Taseeseen sisältyy eräitä saamis- ja velkaeriä, joiden avulla tulokseen kirjataan myös lähitulevaisuuden kassavirtatapahtumia, esimerkiksi myyntisaamiset liikevaihdossa ja ostovelat kuluissa. Tulevaisuuskirjanpito tarjoaa historiakirjanpitoon saumattomasti liittyvän näkymän tuleviin päiviin, viikkoihin, kuukausiin ja vuosiin. Näkymä muuttuu joka päivä, kun kirjanpitoon tehdään merkintöjä. Tulevaisuuskirjanpidon tapahtumat eivät ole vain päättyneiden liiketapahtumien rekisteröintejä vaan liiketapahtuman elinkaaren seuraamista sen syntymisestä päättymiseen eli maksutapahtumaan asti. Kun tulevaisuuskirjanpito perustuu kassavirtalaskentaan, se antaa arvokasta tietoa, miten yrityksen rahatilanne kehittyy tulevaisuudessa. Tulevaisuuskirjanpidon avulla voidaan myös tehdä päätöksiä hankkeista lisäämällä juoksevaan tapahtumaketjuun erilaisia päätösvaihtoehtoja eli yrityksen johto voi ilman riskiä ”kokeilla”, miten erilaisilla investoinneilla tai myynnin kehittymisellä yrityksen tulevat kassavirrat kehittyvät ja valita yrityksen näkökulmasta parhaan reitin kohti tulevaisuutta. (Lehtinen 2001, 62; Puhakka 2001, 36–37; Nivaro 2002, 18–19; Muukkonen 2005, [verkkolehti] [Viitattu 20.10.2008]; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 4.1, 5.1 ja 6.1.) [verkkokirja] [Viitattu 6.6.2007 ja 1.11.2008]

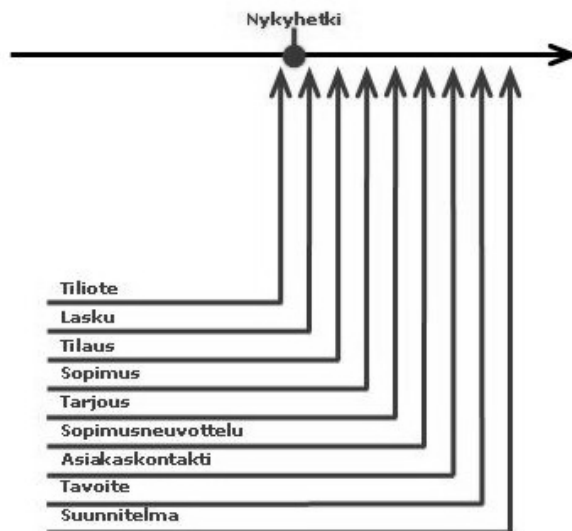
Mistä sitten tätä tietoa saadaan? Yrityksellä on huomattavan paljon tietoa tulevaisuuden kassavirrasta, vaikka sitä ei ole yrityksissä osattu hyödyntää, yrityksen johdon on vain hyväksyttävä niihin liittyvä epätarkkuus ja epävarmuus. Epävarman tiedon liittäminen kirjanpitoaineistoon on, Mäkisen mukaan, vaikeaa kirjanpitäjänä työskenteleville ihmisille. He eivät heti huomaa, että kassavirtalaskenta on osittain tarkempaa kuin tuloslaskenta, vaikka tiedot koskevat tulevaisuutta. Nykyhetkestä meillä on tiedossa kassa tällä hetkellä. Kassasta lähtee koko ajan rahaa ulos ja toisesta päästä rahaa tulee sisään. Tarkin tieto lähiaikana sisään tulevasta rahasta saadaan myyntilaskuista ja vastaavasti pois-lähtevästä rahasta ostolaskuista, kun yleisin maksuehto on 14 päivää netto, tämä tieto ei kovin pitkälle tulevaisuuteen ulotu, mistä sitten tietoa saadaan tulevaisuuskirjanpitoa varten? Laskua edeltää aina tilaus tai sopimus. Tilaus- ja sopimuskannoista saadaan tietoa huomattavan pitkällä tulevaisuudessa toteutuvista kassavirroista. Sopimuksia ovat myös työ- ja vuokrasopimukset, joihin liittyy säännöllisesti toistuvia maksuja sopimuksen irtisanomiseen asti. Ennen tilauksen saamista tehdään tarjouksia ja ennen sopimusta käydään neuvotteluja. Näiden tietojen systematisointi auttaa meitä näkemään tilauksia ja sopimuksia pidemmälle tulevaisuudelle. Tietenkään kaikki tarjoukset eivät johda tilauksiin eivätkä kaikki neuvottelut sopimuksiin, mutta tämä epävarmuustekijä on otettava huomioon ja hyväksyttävä, tulevaisuuskirjanpitoa päivitetään jatkuvasti tilanteen muuttuessa. Tarjous- ja neuvotteluvaiheita edeltää asiakaskontaktien ottaminen, tätä tapahtuu molempiin suuntiin: yrityksestä asiakkaisiin ja tavarantoimittajilta yritykseen. (Lehtinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Puhakka 2001, 36; Mäkinen 2007b; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 1.3, 4.1, 4.4 ja 4.8.) [verkkokirja] [Viitattu 22.10.2008]

Asiakaskontakteja ei ole ollut tapana systemaattisesti rekisteröidä, vaikka olisi syytä. Niillä aloilla, joilla ei ole laajaa pitkäkestoista tilaus- ja sopimuskantaa, joudutaan käyttämään tilastollisia menetelmiä tulevaisuuden kassavirran hahmottamiseksi. Esimerkiksi aikaisemmat myyntitilastot voivat olla sekä kassatulojen että kassamenojen tietolähteenä. Tieto täsmentyy, jos tilastoihin otetaan mukaan asiakkaiden toimintaan vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä, kuten esimerkiksi tulotason muutokset, autokannan vanhentuminen, verotusjärjestelmän muutokset jne. Yritys saa jatkuvasti tietoa asiakkaistaan, esimerkiksi seuraamalla yrityksen laskun maksamista. Suorittaako asiakas laskunmaksunsa ajallaan, onko se jatkuvasti 2-4 päivää myöhässä, vai joudutaanko asiakasta aina muis-

tuttamaan maksamattomasta laskusta. Toisaalta asiakkaasta saadaan myös tietoa tilaus-
ten perusteella, tilaako asiakas tavarán tai palvelun heti toimituksella, vai eikö toimituk-
sella ole ”kiirettá”, tämä kertoo myös asiakkaan tilasta. Asiakaskontaktista kannattaa
tallentaa rekisteriin ainakin, asiakastyyppe, tarjottava tuote, myyjä, ensimmäisen kontak-
tin ajankohta, jatkokontaktien ajankohdat ja arviot mahdollisten kauppohen toteutumisi-
sesta. (Lehtinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Puhakka 2001, 36; Mäkinen
2007a; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 1.3, 4.1, 4.4 ja 4.8.) [verkkokirja] [Vii-
tattu 22.10.2008]

Ennen asiakaskontakteja tehdään suunnitelmia ja asetetaan tavoitteita. Suunnitelmat
eivät synny tyhjästä, ne ovat ensin haaveita. Voidaan sanoa, että tulevaisuuskirjanpidon
perustietolähteenä toimivat yrityksen johdon asettamat visiot ja suunnitelmat, niistä
johdetaan tavoitteet, joihin yritys pyrkii. Yritys ottaa asiakaskontakteja, joista osa johtaa
sopimusneuvotteluihin ja osaa sopimusneuvotteluista seuraa tarjouksen lähettäminen.
Tarjous voi johtaa sopimuksen syntymiseen ja tilaukseen, kun tilaus on toimitettu yritys
lähettää laskun ja summa näkyy lopuksi tiliotteessa. Yrityksen tilanne päivitetään alkuti-
lanteessa nykyhetkeä vastaavaksi ja lasketaan tästä tulevaisuuden tase ja tuloslaskelma.
Tulevaisuuskirjanpitoa hyväksikäyttäen voidaan nähdä mihin yritys on vuosienkin pääs-
tä menossa. Reittejä voi olla useita ja niihin voidaan valita erilaisia vaihtoehtoja, posi-
tiivinen näkökulma, jossa yrityksellä kaikki onnistuu yläkanttiin, normaali eli riskitön
näkökulma tai negatiivinen eli suuren riskin näkökulma, jossa kaikki menee alakanttiin.
Näillä vaihtoehtoilla johto voi valita haluamansa tavoite suunnan yrityksen tulevaisuu-
delle. Tulevaisuuskirjanpito poikkeaa budjetoinnista kuitenkin niin, että se on täydellistä
kahdenkertaista kirjanpitoa eikä siinä ole epäjatkuvuutta historiakirjanpitoon. (Lehtinen,
henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Puhakka 2001, 36; Mäkinen 2007a; Mäkinen,
2004. Kassavirrat käytännössä 1.3, 4.1, 4.4 ja 4.8.) [verkkokirja] [Viitattu 22.10.2008]

Mäkinen havainnollistaa tulevaisuuskirjanpidon ideaa kirjassaan *Kassavirrat käytännössä*, seuraavanlaisen kuvion avulla:

Kuvio 1. Mäkinen, 2004. *Kassavirrat käytännössä*-verkkokirja 4.1 [viitattu 6.6.2007].

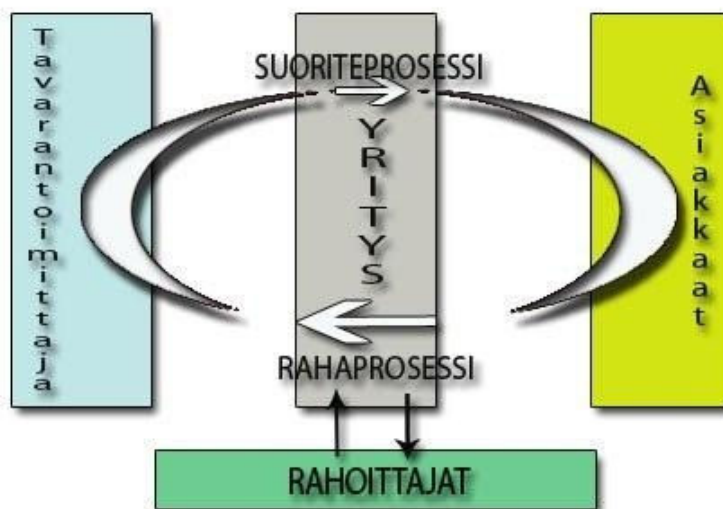
Kuviosta käy ilmi tulevaisuuskirjanpidon tositemaailma aikajanelle asetettuna tarkkuuden mukaisessa järjestyksessä. Nykyhetkestä kauimpana on epätarkin tositemaailma ja lähinnä nykyhetkeä tarkin. Jos kuvion kääntää toisinpäin, eli aloittaa suunnitelmasta ja päädytään tiliotteeseen, ollaan historiakirjanpidossa, jossa tositemaailmia aletaan suoriteperusteiden mukaan kirjata vasta kun tavarat tai palvelu on toimitettu.

Kun aloitetaan kuvion oikeasta laidasta eli epätarkimmasta tositemaailmasta, saadaan jokseenkin seuraavanlainen kuvaus tulevaisuuskirjanpidon tositemaailmasta. Yrityksen johdolla on aluksi suunnitelma, jota kohti pyritään tavoitteita asettamalla. Tavoitteita saavutetaan asiakaskontakteilla, joihin on päästy sopimusneuvottelujen kautta. Sopimusneuvottelut johtavat tarjouksen lähettämiseen, josta syntyy sopimus. Asiakas tekee tilauksen ja yritykseltä lähtee lasku, kun tavara tai palvelu on toimitettu. Ajallaan summa näkyy yrityksen tiliotteella eli päästiin historiakirjanpidon puolelle. (Mäkinen 2004, *Kassavirrat käytännössä* 4.1.) [verkkokirja] [Viitattu 28.10.2008]

Yleensä kirjanpidossa on totuttu siihen, että tapahtuma liittyy yhteen tositemaailmaan ja yhdestä tositemaailmasta saattaa syntyä useita tapahtumia. Kirjanpidossa tapahtumasta käytetään

usein nimitystä vienti. Tulevaisuuskirjanpidon tapahtuma liittyy useaan tositteeseen. Ajan kuluessa tapahtuman tila muuttuu tositteiden vaikutuksesta ja samalla myös rahamäärä ja ajankohta saattavat muuttua. Tapahtumalla on elinkaari eli tulevaisuuskirjanpito rekisteröi kassavirran tapahtumien muutoksia ajan kuluessa. Muutokset kirjataan erilaisista tositteista. Tapahtuman elinkaaren varrella tähdätään aina maksuhetkeen. Tositteiden perusteella haarukoidaan maksuajankohtaa ja maksun määrää. Jokaisessa vaiheessa kysytään kaksi kysymystä: Kuinka paljon rahaa tulee tai menee? Milloin tämä tapahtuu? Koska vastaukset näihin kysymyksiin muuttuvat tapahtuman elinkaaren aikana eri tositteiden vaikutuksesta, tulevaisuuskirjanpito on elävä yrityksen taloussuunnitelma. Se antaa johdolle joka päivä juuri sen päivän päätöksentekotilanteisiin parhaat tulevaisuustiedot. (Muukkonen 2005; Mäkinen 2007b; Mäkinen 2004, Kassavirrat käytännössä 4.3.) [verkkokirja] [Viitattu 28.10.2008]

Mäkisen mukaan tulevaisuuskirjanpitoa voidaan myös havainnollistaa yrityksen toimintaprosessin kuvaamisella:

Kuvio 2. Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä verkkokirja 4.8 [Viitattu 10.6.2008]

Tätä kuvausta voidaan soveltaa myös julkishallinnon organisaatioihin sekä voittoa tuottamattomiin yhdistyksiin, sillä kassavirta on kaikissa organisaatioissa yhtä tärkeä (raha-prosessi), niillä on oma tarkoituksensa (suoriteprosessi) ja niitä johdetaan samalla tavalla kuin yrityksiä. Niillä on myös asiakkaita ja toimittajia. Toisinaan niillä on rahoittajia

kuten yrityksillä mutta esimerkiksi julkishallinnossa toimivaa yksikköä voidaan rahoittaa budjettivaroin. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 4.8.) [verkkokirja] [Viitattu 10.6.2008]

Suoriteprosessi on sitä toimintaa, jota yritys sääntöjensä, yhtiöjärjestyksensä tai perustamissopimuksensa perusteella tekee. Suoriteprosessissa virtaa erilaisia suoritteita: tavaroita, palveluita, työtä tai tietoa. Prosessissa nämä virrat yhdistetään yrityksen tai muun organisaation suoritteiksi eli tavaroiksi tai palveluiksi, joita asiakkaat tarvitsevat ja joista he ovat valmiit maksamaan. Suoriteprosessia voi olla joskus, sen monimutkaisuuden vuoksi, vaikea mitata. Rahaprosessi on kassa sekä siihen liittyvät virrat sisään- ja ulospäin. Prosessissa kulkee vain rahaa, joten sitä on yksinkertaista mitata, koska siinä on vain yksi mittayksikkö.

Rahaprosessi on suoriteprosessin peilikuva, kun yritys myy suoritteitaan, se saa asiakailta kassatuloja. Kun organisaatio ostaa suoritteita toimittajilta, se joutuu maksamaan niistä, jolloin syntyy kassamenoja. Peilikuvaominaisuus ja yksinkertainen mittayksikkö tekevät rahaprosessista työkalun organisaation varsinaisen toiminnan mittaamiseen.

Yrityksen sisällä on toiminto, nimeltä ohjausprosessi, joka suuntaa yrityksen toimintaa sen varsinaisen tarkoituksen vaatimukset täyttäen mutta niin, ettei kassa milloinkaan tyhjene. Nimittäin, jos kassa tyhjenee, toimintakin loppuu. Ohjausprosessissa tarvitaan jatkuvasti tietoa yrityksen toiminnan menestyksellisyydestä aikaisemmin, taloudellisesta asemasta tällä hetkellä ja varojen riittämisestä tulevaisuudessa. Miten sitten tulevaisuuskirjanpito asettuu yrityksen toimintaproessin kuvaukseen? Ohjausprosessi kulkee haaveista tavoitteisiin. Se ei ole kovin systemaattinen ja yhdenmukainen toiminto, koska siihen liittyy inhimillistä ajattelua ja järjen lisäksi myös tunteet ovat tärkeänä tekijänä mukana prosessissa. Yleensä pienissä yrityksissä kaikki merkittävät päätökset tehdään tunnepohjalla, mutta niitä perustellaan järkeä käyttäen, jos yritykselle on asetettu järkipohjainen tavoite, sen taustalla saattaa olla täysin tunnepohjainen haave. Ohjausprosessissa tunteet ovat ensin ja järki sitten. Näiden väliin sijoittuvat vaistot. Siksi elämäntoiminnalla on suuri vaikutus johtamisessa, koska vaistot kehittyvät kokemusten myötä. Kun johtaja tekee päätöksiä, hän ei tee niitä historiaa eli menneisyyttä varten eikä hän myöskään voi vaikuttaa nykyhetkeen, joten hän tekee tulevaisuutta koskevia päätöksiä

nykyhetken valossa, usein vaistojensa ja haaveidensa ohjaamana. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 4.8.) [verkkokirja] [Viitattu 10.6.2007]

Nykyhetkessä on paljon tietoa tulevaisuudesta. Tämä tieto voidaan jäsentää loogiseksi kokonaisuudeksi kassavirran avulla, sillä kassavirta on katkeamaton punainen lanka. Nimittäin, jos se katkeaa, ei ole toimintaakaan. Juuri tästä katkeamattomuudesta on tehtävä päätöksiä joka hetki. Päätökset ovat suunnitelmia ja tavoitteita, ne toteutuvat joko sellaisinaan, muuntuneina tai eivät toteudu lainkaan. Suunnitelmien toteutuminen sellaisinaan tai tavoitteiden saavuttaminen tarkasti on erittäin harvinaista. Sitä ei kannata edes odottaa vaan pitää hyväksyä epätarkkuutta. Suunnitelmat saattavat jäädä kokonaan toteutumatta, joten johdon on siedettävä myös epävarmuutta. Epävarmuus ja epätarkkuus ovat johdon jokapäiväistä arkea ja sen varassa päätöksiä tehdään. Parasta on kokonaisvaltainen tieto organisaation tulevaisuudesta ja sitä saadaan kassavirtalaskentaan perustuvasta tulevaisuuskirjanpidosta. Kassavirtalaskenta mittaa organisaation maksuvalmiutta. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 4.8.) [verkkokirja] [Viitattu 10.6.2007]

Kun tulevaisuuskirjanpitoa aloitetaan, sen alkusaldot otetaan historiakirjanpidosta, niin että yrityksen luvut ovat reaalisia, tämän jälkeen yrityksen johto asettaa päätavoitteen johon yritys pyrkii. Tavoite voi olla jopa useiden vuosien päässä. Tämän jälkeen tulevaisuuskirjanpitoa ylläpidetään samoin kuin historiakirjanpitoa, tositteet kirjataan juoksevasti vaikkakin tulevaisuuskirjanpidon tositteet poikkeavat osittain historiakirjanpidon tositteista, niitä ovat suunnitelmat, tavoitteet, neuvottelut, tarjoukset ja sopimukset. Kaikki tehdyt suunnitelmat eivät johda mihinkään, mutta tämä epävarmuustekijä on otettava huomioon. Tulevaisuuskirjanpito elää yrityksen mukana, tulevaisuuskirjanpitoa ylläpidetään aivan samoin kuin historiakirjanpitoakin. Tulevaisuuskirjanpito on ensisijaisesti kuitenkin kassavirtapohjaista laskentaa. (Lehtinen 2001, 61–67; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 4.1 [verkkokirja] [viitattu 6.6.2007.]; Nivaro 2002, 18–19; Puhakka 2001, 37.)

3.2 Tulevaisuuskirjanpidon synty ja laskentamallit

Lasmak Oy:n toimitusjohtaja Lassi Mäkinen kertoo verkkokirjassaan Kassavirrat käytännössä, että liikkeenjohdonkonsultti Riku Lehtinen on keksinyt tulevaisuuskirjanpidon idean. Lehtinen kertoo henkilökohtaisessa tiedonannossaan, että tulevaisuuskirjanpito

on suomalaiskansallinen keksintö. Hänen mukaansa missään muualla maailmassa ei ole vastaavaa ideaa tullut vastaan. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä – verkkokirja 1.1 [viitattu 6.6.2007].)

Henkilökohtaisessa tiedonannossaan 26.3.2008 Lehtinen kertoo idean lähteneen ensisijaisesti johtamisen tarpeesta, mutta myös suomea 1990-luvun alussa koetellut lama, on vaikuttanut idean syntyyn. Lama-aikana konkreettisesti korostui kassavirran tärkeys, kaikki muu on suhteellista Lehtisen mukaan, jopa tuloslaskelma ja tase. Yritykselle on Lehtisen mukaan tärkeintä kassavarantojen riittävyys, kaikissa talouden suhdanteissa, rahan on riitettävä yrityksen päivittäiseen toimintaan. Tase ja tuloslaskelma saattavat näyttää yrityksen olevan varoissaan ja yritystä johdetaan tämän tiedon mukaan, mutta tosiasiaa yrityksellä saattaa olla pahoja maksuongelmia, käteisten varojen puuttuessa. Myös Mäkinen puhuu rahan riittävydestä huolehtimisesta verkkoartikkelissaan 5.9.2008 – Maksuperusteisen kirjanpidon uusi tuleminen, hänen mukaansa rahan riittävydestä huolehtiminen on tärkeämpää yritykselle, kuin voiton tuottaminen. Mäkinen mukaan voittoa tulee kuin itsestään, kun rahavarat riittävät jatkuvasti menojen kattamiseen. [Viitattu 12.10.2008.] (Mäkinen 2007a.)

Tulevaisuuskirjanpidosta esitelmöi myös 2000-luvun alussa yrityskonsultti Juhani Puhakka, jota Elias Aarnio Digitoday | finanssi verkkolehdestä; Kirjanpidon rattaat natisevat: Tulevaisuuskirjanpito muovaa käsityksiä taloushallinnosta, pitää myös eräänä tulevaisuuskirjanpitoidean kehittäjänä. Aarnio kertoo, että 90-luvun alussa, kun tietokoneiden laskentateho kasvoi, Puhakka alkoi kehitellä mielessään, jo pitkään itänyttä ideaa tietokoneohjelmaksi, jolla yrityksen ohjaaminen kohti parempaa tulevaisuutta olisi mahdollista. Myös Puhakka antoi idealleen nimeksi tulevaisuuskirjanpito. (Aarnio 2001.) Juhani Puhakka on kuitenkin vetäytynyt julkisuudesta ilmeisesti terveydellisistä syistä, enkä pystynyt häntä haastattelemaan asian tiimoilta.

Perusidea Puhakan laskentaohjelmassa olivat virtausmallit, joilla laskettiin kaukana tulevaisuudessa olevat tulevaisuuden tavoitetase ja siitä peruuttamalla tutkitaan mikä olisi paras reitti siihen, samalla saadaan selville, onko uusi tavoite edes mahdollista toteuttaa. Puhakan mallissa on päätavoite, joka voi olla jopa kymmenen vuoden päässä, kuukausittainen reitti tavoitetaseeseen suunnitellaan kahden tunnetun pisteen avulla,

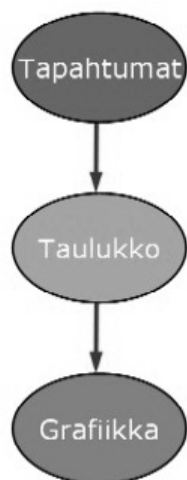
viimeisin tilinpäätöspäivä lähtöpisteenä ja asetettu tavoite päätepisteenä. Kuitenkaan ihan pelkällä ohjelmoinnilla ei tällaisia tuloksia saavuteta, vaan ohjelman takana on täytynyt pohtia syvällisesti taustoja ja kirjanpidon teorioita. Puhakan ohjelmisto oli nimeltään ColumbusEis. Ohjelmisto piti ottaa käyttöön Helsingin kauppakorkeakoulussa ja kysyin professori Dahlbergiltä ohjelmistosta ja kokemuksista sen käytöstä, mutta lupauksista huolimatta en saanut vastauksia kysymyksiini joita Dahlbergille esitin. (Aarnio 2001.) [verkkajulkaisu] [Viitattu 29.10.2008]

KHT Pauli Vahteran verkkajulkaisun mukaan nykyinen internet – maailma mahdollistaisi yrityksille yhä paremmin tulevan kassavirran laskennan. Vahtera esittää artikkelissaan mallin, jossa kirjanpito voitaisiin pitää samanlaisella mallilla kuin miten maksamme laskumme paperittomasti internetin välityksellä. Samaan ohjelmaan yritys voisi integroida tulevan kassavirran laskennan ja näin pystyisi ennakoimaan tulevaisuutta. Tulevaisuuskirjanpitoa pidettäisiin historiakirjanpidon rinnalla, tapahtumat merkittäisiin maksupäivän mukaan eri jaksoille näin myyntisaamiset ja ostovelat tulisivat teoreettisesti oikeille paikoille. Kun tulevaisuuskirjanpitoon lisätään kaikki tiedossa olevat sopimuksiin perustuvat tulot ja menot, osa tarkalla summalla, osa arvioina niin kuin esim. puhelinlaskut sekä mahdolliset investoinnit, voimme teknisesti laatia näistä menoista ja tuloista erilaisia tulevan kassavirran laskelmia. Vahteran mukaan menot on helppo ennakoida, mutta tulot ovat tuloslaskelman satunnaisin erä, niiden arvioinnin voimme unohtaa ja laskea mitä tarvittaisiin myynnin määrää, että kykenemme maksamaan yrityksen menot. Vahtera pelkistäisi kirjanpidon perusasioihin, jättämällä pois siirtosaamiset, käyttöomaisuuden ja poistot, erikseen hän kuitenkin miettisi, yrityksen näkökulmasta, millaisen varaston seurannan yritys tarvitsee. (Vahtera 2004.) [verkkajulkaisu] [Viitattu 1.11.2008]

Tulevaisuuskirjanpito laskentamallina on uusi asia. Sitä varten ei ole olemassa laskentaohjelmia eikä nykyisiä historiakirjanpitoon tarkoitettuja laskentaohjelmia voida käyttää tulevaisuuskirjanpidossa. Mäkisen mukaan hyvä tulevaisuuskirjanpidon järjestelmä poikkeaa taulukkolaskentaohjelmista ja myynnin- ja toiminnanohjaukseen kytketystä kassasuunnitteluohjelmasta siinä, että se aloittaa kassavirtatietojen rekisteröinnin heti siitä vaiheesta, jossa niiden aavistuksiakin on olemassa. Mitä aikaisemmin tiedot rekisteröidään, sitä myöhemmäksi kassasuunnittelun aikajänne kantaa. Toisaalta aikaisissa

tiedoissa on eniten epävarmuutta ja epätarkkuutta. Mäkinen on käyttänyt omassa yrityksessään Excel-taulukkolaskentaohjelmaa ja itse kehittämiään kaavoja, peruslähtökohtana on laskelmien yksinkertaisuus ja eri asioille on oma laskentataulukko, joilla suunnitelmia voidaan testata laskentamalleilla. Mäkinen kuitenkin muistuttaa, ettei tämä ole ollut helppoa, koska hän pitää kirjanpidon erillisellä ohjelmalla ja laskutus hoidetaan verkkopankin kautta, eikä kumpikaan järjestelmä ole integroitu hänen Excel-taulukkolaskentaohjelmaansa, vaan hän joutuu syöttämään tarvittavat tiedot vielä erikseen laskentataulukkoonsa. Itse tulevaisuuskirjanpidon tietojärjestelmän ydin on yksinkertainen. Se sisältää vain taulukon, tapahtumat ja grafiikan. Järjestelmää voidaan laajentaa, jolloin se kytkeytyy paremmin yrityksen toimintaan.

Edistääkseen tulevaisuuskirjanpidon yleistymistä ja saadakseen itselleenkin toimivan tulevaisuuskirjanpidon järjestelmän, Mäkinen jakaa vapaasti tulevaisuuskirjanpidon systeemikuvausta ja rohkaisee ohjelmoijia tekemään sen perusteella ohjelmiston tulevaisuuskirjanpidon laskentaa varten. Mäkinen on itse tehnyt systeemityötä jo 70-luvulta lähtien ja hänen kokemuksensa mukaan yksinkertainen malli on toimivin. Ohjelmia ei kannata koodata monimutkaisesti, vaan aloittaa äärimmäisen yksinkertaisesti pelkistystä toiminnon kuvauksesta ja sen pohjalta aloittaa koodaus. Näin ohjelmistosta tulee kustannustehokas ja toimiva. Lisäyksiä voidaan Mäkisen mukaan tehdä sitä mukaan, kun ydintoiminnot ovat osoittautuneet toimiviksi. Mäkisen prosessikuvaus on pelkistetyinä seuraavanlainen:

Kuvio 3. Mäkinen Systeemikuvaus. Kassavirrat käytännössä 5.2 [verkkokirja] [Viitattu 1.11.2008]

Kuviosta käy ilmi Mäkisen idean ydin, joka on taulukko, se kokoaa yhteen sekä historiaa että tulevaisuutta koskevan tiedon eli tapahtumat. Taulukolla on kaksi ulottuvuutta: aikaulottuvuus ja laskelmaulottuvuus. Laskelmaulottuvuus alkaa kauden alkukassasta ja päättyy loppukassaan. Laskelmaulottuvuus jaetaan kolmeen osaan: juokseva kassavirta, investointien kassavirta ja rahoituksen kassavirta. Kussakin osassa on sekä kassatuloja että -menoja. Aikaulottuvuus alkaa menneisyydestä ja kulkee nykyhetken kautta tulevaisuuteen. Tulevaisuuskirjanpito käsittelee nykyhetken jälkeistä aikaa ja historiakirjanpito nykyhetkeä edeltävää aikaa. Tärkeätä kuitenkin on, että kassavirta jatkuu laskennan punaisena lankana katkeamatta miltään osin. Edellisen kauden loppukassa on aina seuraavan kauden alkukassa. Missään vaiheessa kassa ei voi olla negatiivinen. Taulukosta on helposti saatavissa esiin kokonaiskuva yrityksen kassavirrasta, mutta sen avulla on myös mahdollista paneutua syvälle taulukon tapahtumatietoihin. Taulukko on elävä taloussuunnitelma, joka muuttuu koko ajan yrityksen toiminnan muuttuessa.

Tapahtumaosa sisältää nimensä mukaisesti tulevaisuuskirjanpidon tapahtumat. Tapahtuma elää elinkaarensa alusta loppuun ja muuttuu erilaisten tositteiden vaikutuksesta. Lopullisesti tapahtuman elinkaari päättyy, kun maksu saapuu yrityksen kassaan tai maksu lähtee kassasta. Tapahtuma voi kuolla jo aikaisemminkin, jos esimerkiksi tarjouksen perusteella ei saada tilausta. Tapahtuma voi myös jakautua ja useat tapahtumat yhdistyä yhdeksi tapahtumaksi.

Grafiikan avulla havainnollistetaan tulevaisuuskirjanpidon aikasarjoja. Se auttaa johtoa nopeasti hahmottamaan kuvan yrityksen tilanteesta.

Mäkisen kuvaa syvällisemmin verkkokirjassaan tulevaisuuskirjanpidon laskentataulukoita kahden erilaisen ominaisuuden avulla. Hänen mukaansa tulevaisuuskirjanpidon laskentataulukoissa on ns. helikopteriominaisuus, jolla hän tarkoittaa laskelman jakamista yhä tarkempiin yksityiskohtiin. Ylimpänä tasona on muutaman rivin kassavirtalaskelma ja alimpana tasona tositate.

Kassavirtalaskelma	Tammikuu	Helmikuu
Alkukassa	350 467,81	318 455,70
Juoksevat kassatulot	54 647,70	12 348,07
Juoksevat kassamenot	78 736,67	76 849,46
Juokseva kassavirta	-24 088,97	-64 501,39
Investointien kassatulot	0,00	0,00
Investointien kassamenot	0,00	0,00
Investointien kassavirta	0,00	0,00
Rahoituksen kassatulot	0,00	0,00
Rahoituksen kassamenot	7 923,14	7 892,75
Rahoituksen kassavirta	-7 923,14	-7 892,75
Loppukassa	318 455,70	246 061,56

Kuvio 4. Helikopteriominaisuus. Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 5.2.1 [verkkokirja] [viitattu 10.6.2007]

Mäkisen toinen laskentaominaisuus on ns. haitariominaisuus, tällä Mäkinen tarkoittaa tulevaisuuskirjanpidon tietojärjestelmässä sitä, että laskelmaa voidaan tarkastella menneisyydestä tulevaisuuteen portaattomasti. Lisäksi voidaan supistaa ja laajentaa tarkastelujaksoa. Jos perusjakso on kuukausi, järjestelmä sallii tietojen katselun viikko- tai päivätarkkuudella. Toisaalta kuukaudet voidaan myös summata koko vuoden luvuiksi ja saada eri vuosien vertailu kuvaruudulle.

Kassavirtalaskelma	Tammikuu	Helmikuu
Alkukassa	350 467,81	318 455,70
Juoksevat kassatulot	54 647,70	12 348,07
Juoksevat kassamenot	78 736,67	76 849,46
Juokseva kassavirta	-24 088,97	-64 501,39
Investointien kassatulot	0,00	0,00
Investointien kassamenot	0,00	0,00
Investointien kassavirta	0,00	0,00
Rahoituksen kassatulot	0,00	0,00
Rahoituksen kassamenot	7 923,14	7 892,75
Rahoituksen kassavirta	-7 923,14	-7 892,75
Loppukassa	318 455,70	246 061,56

Kuvio 5. Haitariominaisuus. Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 5.2.1 [verkkokirja] [viitattu 10.6.2007]

3.3. Tulevaisuuskirjanpidon termi

Kysyttäessä tulevaisuuskirjanpidon termistä, Lehtinen pitää henkilökohtaisessa tiedonannossaan tulevaisuuskirjanpito-termiä kenties liian haasteellisena, hänen mukaansa kyseessä oli vain päätelmä siitä, että kun perinteinen kirjanpito on historiatietopohjaista, niin tulevaisuuteen suuntautuva kirjanpito voisi sitten olla tulevaisuuskirjanpitoa, enemmänkin Lehtisen mukaan kyse on kuitenkin kassavirtalaskennasta ja sen käyttämisestä johtamisen apuvälineenä.

Henkilökohtaisessa tiedonannossaan 17.10.2008 Mäkinen pitää tulevaisuuskirjanpito-termiä vaikeana ymmärtää. Hänelle on tullut sellainen vaikutelma, että ajatusta pidetään ”humpuukina”. Mäkinen onkin alkanut kutsua kassavirtapohjaista historiakirjanpitoa kassakirjanpidoksi ja tulevaisuutta koskevaa laskentaa kassasuunnitteluksi.

Mäkinen esittää verkkosivuillaan 5.9.2008 - Maksuperusteisen kirjanpidon uusi tuleminen [Viitattu 10.10.2008] itse yrityksessään käyttämänsä kirjanpitomenetelmän, jota hän kutsuu *kassavirtakirjanpidoksi*, tämän menetelmän hän on kehittänyt sen pohjalta mitä, Riku Lehtinen, ekonomi Lassi Mäkinen, KLT Leena Savolainen ja KHT Pauli Vahtera, jotka perustivat 22.5.2003 työryhmän miettimään kassavirtalaskennan kehittämistä, ideoivat Lehtisen tulevaisuuskirjanpitoteorian ympärille.

3.4 Tulevaisuuskirjanpidon käyttökohteita

Missä tulevaisuuskirjanpidon ideaa voi hyödyntää? Lehtinen kertoo henkilökohtaisessa tiedonannossaan, että tulevaisuuskirjanpidon ideaa voi käyttää kaikki yritykset kokoon katsomatta. Pienet yhden-miehen yritykset ovat hänen mukaansa kaikista lähinnä kassavirtapohjaista kirjanpitoa, jo muutenkin, koska he yleensä pitävät kirjanpitonsa maksuperusteisena ja vain tilinpäätöshetkellä maksamattomat laskut ja saatavat otetaan huomioon suoriteperusteisesti. Heillä yrityksen kassavirta on jatkuvasti tiedossa, eikä yllätyksiä pääse syntymään. Heidän on usein vaikea ymmärtää tilitoimistonsa tuottamia tuloslaskelmia ja taseita, mutta sen he ymmärtävät, että rahaa on tultava yritykseen enemmän kuin sitä kuluu. Isoilla yrityksillä laskentatoimen ammattilaiset tuottavat erilaisia laskelmia yrityksen taloudellisesta tilanteesta ja siellä niistä osataan katsoa isoina kokonaisuuksina ja ammattilaiset huolehtivat likvidien varojen riittävydestä, mutta silti

isoissa yrityksissä saatetaan tehdä virhearviointeja ja seurauksena voi olla konkurssi tai yhdistyminen kilpailijaan, koska yritys on ajautunut kassakriisiin. Aina ei myöskään yritystä uhkaa kassavaje, vaan yrityksellä voi olla myös ylisuuri kassatilanne, silloin on syytä sijoittaa kassavaroja järkevästi. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008; Mäkinen 2007a.) [verkkojulkaisu] [Viitattu 1.6.2007]

Tulevaisuuskirjanpito soveltuu Lehtisen mukaan niin pienille yksityisyrittäjille kuin isoille julkisille laitoksillekin, hänen mukaansa tulevaisuuskirjanpidon idea tai kassavirta-ajattelu on jopa pelottavan tehokasta. Tulossa on suurten ikäluokkien eläkkeellejääminen ja sitä kautta mahdollisesti joillain aloilla työvoima pula. Julkisen sektorin tehostaminen on vääjäämättä edessä, yhteiskunnalla ei ole varaa ”suojatyöpaikkoihin” kiristyvässä taloudellisessa tilanteessa. Lehtisen mukaan hänen kehittämällään menetelmällä voidaan mistä tahansa yrityksestä saada esiin ”pullonkaulat” ja toimintaa haittaavat epäkohdat. Toimintaa voidaan tehostaa tulevaisuuskirjanpitoajattelulla ja kassavirtapohjaisuudella. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

Mäkinen käyttää yrityksessään Lasmak Oy tulevaisuuskirjanpitoa, jota hän kutsuu kassavirtakirjanpidoksi, samoin Turun Liikennelaitoksella on menestyksekkäästi ollut käytössä Lehtisen tarjoama talousmallinnuspalvelu täydentämässä kaupungin omien talousammattilaisten työtä, tästä Lehtinen kertoi henkilökohtaisessa tiedonannossaan 26.3.2008. Tässä talousmallinnuksessa tärkein näkökulma on kassavirta ja siitä johdettu kassavirtanäkökulma, jossa laskentaa ei häiritse erilaiset laskentatoimen säännöt kuten esimerkiksi poistot ja jaksotukset. Tällä talousmallinnuspalvelulla Turun Liikennelaitos kykenee täsmäjohtamiseen ja sen avulla kyetään paikallistamaan tilinpäätöstä mahdollisesti haittaavat pullonkaulat. Lehtisen kehittämän mallin avulla bussikalustoa kyettiin nuorentamaan, samalla kun taseet ohenivat, kassavirta ja siinä ohessa tulos paranivat, vaikka yleensä investoidessa kalustoon, käy päinvastoin. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

3.5 Onko tulevaisuuskirjanpidosta yritykselle kilpailuetua?

Kun kysyin Lehtiseltä onko hänen mielestään tulevaisuuskirjanpidosta taloushallinnon seuraavaksi ”ismiksi” tai ”muotisuuntaukseksi” niin kuin esimerkiksi tasapainotetut tuloskortit ja ABC-laskennat? Hän vastasi että syy miksi toimintolaskennat ovat aikoi-

naan nousseet laskentatoimen ismeiksi, on johtunut siitä, että akateemisesti auktorisoituneet alan konsultit, tutkijat ja professorit ovat ottaneet nämä ilmiöt käsittelyynsä ja julkistaneet niistä kirjoja esim. Kaplan muiden muassa. Ja siten ne ovat levinneet ylhäältä auktoriteeteilta käsin yrityskenälle. Edelläkävijä yritykset ovat ne ottaneet ensin käyttöönsä ja sen seurauksena nämä ovat tulleet muotiin, mutta toistaiseksi vielä tulevaisuuskirjanpito on pienen ja sitkeän etujoukon käytössä. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

Kilpailuetua hän näkee tulevaisuuskirjanpidossa olevan. 80-luvulla oli voimassa hintakilpailu, kuka pystyi myymään alhaisimmalla hinnalla, kasvatti myyntiään ja valtasi markkinoita. 90-luvulla kilpailuetua oli se, että pystyi tuottamaan tavaroita tai palveluita alhaisimmilla kustannuksilla, silloin huudettiin tuottavuuden perään ja kehitettiin laatu-järjestelmiä eli kustannuskilpailu oli päivän sana. Nyt 2000-luvulla on siirrytty kustannuskilpailusta asiakashavainnointikilpailuun eli Lehtisen mukaan ne jotka parhaiten, nopeimmin, oivallisimmin osaavat oivaltaa asiakastarpeitten kehitykset/muutokset saavat kilpailuedun. Ja Lehtinen jatkaa:

Ja koko tän jutun tarkoitushan on se, että tää tulevaisuuskirjanpito, kun se on niin orjallisen absoluuttinen kuin mahdollista, niin että luovuutta ei satsattaisi siihen laskentatoimeen/sisäisen laskentatoimen manöövereihin/ismeihin/menetelmiin sinänsä, vaan luovuus käytettäisiin nimenomaan siihen asiakkuushavainnointiin, prosessien taivuttamisiin asiakastarpeita vastaaviksi ja sitten siihen mahdollisimman reaaliaikaiseen johtamiseen. Sitten siihen että nää kaksi näkökulmaa kohti tulevaisuutta: johdon/omistajien toiveet/haaveet ja sitten se todellinen suunta mihin ollaan menossa, ettei ne erkanisi toisistaan, koska se merkitsee kassavirran menettämistä nää pitäisi saada mahdollisimman kohdalleen. Tulevaisuuskirjanpito on käytännössä se nopein absoluuttisen kokonaistaloudellisesti tehokkain laskentatoimen perusoppi, perusmenetelmä, joka mahdollistaa täsmäjohtamisen kautta organisaation nopeammat suunnanmuutoskorjaukset ja asiakkailta saatavan informaation hyödyntämisen. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

3.6 Kassavirtalaskelma - tulevaisuuskirjanpidon käyttökelpoisin sovellus

Kassavirralla tarkoitetaan kaikkea sitä rahaa, joka virtaa kassaan ja kassasta pois vuoden aikana. Kassavirta on siis liiketoiminnan rahavirta. Vahtera jakaa artikkelissaan, Tilisanomien verkkojulkaisu; Pois poistoista - kohti tulevan kassan laskentaa [julkaistu 18.8.2004], kassavirran **historialliseen kassavirtaan**, jolla hän tarkoittaa paljonko yri-

tyksellä on aidosti verojen ja osinkojen maksukykyä ja **tulevan kassavirran laskentaan**, joka hänen mukaansa tarkoittaa sitä, että kirjanpito kertoo meille joka hetki, mitkä laskut ovat maksamatta ja pystyy kertomaan muutaman viikon tähtäimellä kassan riittävyyden. Kassavirtalaskennan tehtävänä on selvittää riittääkö raha tulevaisuudessa (Mäkinen, 2004. Kassavirrat käytännössä 2.2).

Itse kassavirtalaskenta ei ole mitään uutta. Emeritusprofessori Eero Artto teki elämäntyönsä Helsingin kauppakorkeakoulun liiketalouden laitoksella, juuri kassavirtalaskelmien parissa. Hän kertoo henkilökohtaisessa tiedonannossaan 27.6.2004 uransa alkutai-paleesta ja siitä miten kassavirtalaskelmat otettiin yritysmaailmassa vastaan. Aluksi teollisuus rahoitti uutta tutkimusta avokätisesti, mutta sitten rahoitushanat tyrehtyivät. Artto miettii jälkeinpäin, että ehkä yrityksiä olisi pitänyt kehuakin, mutta kun kassavirtapohjaiset tulosanalyysit eivät olleet yrityksille mairittelevia. Osasyynä oli vielä muutostarinta. (Artto 2004.)

Kassavirtalaskelma laaditaan perinteisesti jälkikäteen tuloslaskelman ja taseen perusteella. Miksi näin on, johtuu kirjanpitolainsäädännöstä, jonka perustana on tuloslaskenta ja sitten omaisuuslaskenta, kassavirtalaskenta puuttuu lähes kokonaan, ellei oteta lukuun maksukykytestiä. Perinteinen kassavirtalaskelma sisältää vain menneisyyttä koskevaa tietoa, siinä on vain häviävän pieni määrä tulevaisuutta koskevaa tietoa usein pelkästään saatavat ja velat. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 2.1.) [verkkokirja] [Viitattu 1.11.2008]

Mäkinen peräänkuuluttaa verkkosivuillaan kassavirtalaskelman puolesta. Hänen mielestään poliitikot ja virkamiehet eivät huomaa miten hankalaksi kirjanpito on muuttunut IAS-standardien ja sittemmin IFRS-standardien myötä, vaikka pienille ja keskisuurille yrityksille on kehitteillä PK-IFSR, joka sisältää vähemmän määräyksiä, on määräyksiä siltikin liikaa. Mäkisen mukaan, jos kaikki pienetkin yritykset pakotettaisiin noudattamaan IFSR-standardeja, ne ajautuisivat konkurssiin kohtuuttomien byrokratiakustannusten vuoksi. Tuloslaskenta on muuttunut vaikeaksi yrityksille saati sijoittajien selvittää yritysten käypiä arvoja käyttäen IFRS-standardin mukaisia tilinpäätöksiä vertailujen pohjana, saati osakeyritysten suorittaa osingonjakoa tai laskea verotusta. Tästä syystä uuteen osakeyhtiölakiin on esimerkiksi lisätty maksukykytesti osingonjaon perusteeksi,

tämä ei ole Mäkisen mukaan pelkästään suomalainen erikoisuus, vaan myös kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö on hädissään kääntynyt kassavirta-ajattelun suuntaan. (Mäkinen 2007d.) [verkkajulkaisu] [Viitattu 1.11.2008]

Myös Lehtinen epäilee henkilökohtaisessa tiedonannossaan IFRS-standardin uskottavuutta, hänen mielestään koko järjestelmä sisältää suuren mittakaavaluokan virheen. Hän on vuosia sitten rakentanut itselleen skenaarion IFRS-tilinpäätöksestä ja se uhka kuva on koko ajan Lehtisen mukaan valitettavasti vain vahvistunut. Lehtinen kertoo skenaariostaan havaintoesimerkin talouden nousu ja laskusuhdanteista:

Tilanteessa, jossa suhdanteet ovat nousevia, vahvistuvia, niin silloin IAS36:n eli arvonalennustesti toimii toisin päin eli arvonylennystestinä ja IAS7:n eli kassavirta/rahavirta direktiivin kanssa standardin kanssa se toimii sillä tavalla, että kun haetaan käypiä tasearvoja tilinpäätöshetkellä ja niitä on helppo nostaa ja ne nousevat hyvin herkästi silloin kun tasearvot, nousevat markkinoilla. Mutta tilanteessa jossa suhdanteet lähtevät laskuun, ne eivät reagoikaan yhtä nopeasti. Ja mä pelkään nyt sitä, että näitä tasearvot tulevat laskusuhdanteessa putoamaan kahdesta jopa neljään vuoden viiveellä reaaliarvoihin nähden. Ja se tarkoittaa sitä, että näissä alkaa olla ilmaa näissä IFRS-taseissa. Ja se taas tarkoittaa pahimmillaan sitä, että jos me 80- ja 90-luvun vaihteessa koettiin Suomen kansantaloudessa finanssikuplan puhkeaminen ja 2000-luvun alussa koettiin IT-kuplan puhkeaminen, mä toivon että tämä ei ole totta, mutta samalla pelkään, että 2010–11 paikkeilla 2012 paikkeilla tulemme näkemään kirjanpitokuplan puhkeamisen. Ja minun mielestä se on jo ajatuksena niin pelottava, niin absurdi, suorastaan tuota niin rivo, että sitä voisi niin kuin ääneen tuoda julki. Historia näyttää kuinka siinä tapahtuu, mutta mulla on jo hallussani todistusaineistoa siitä että tähän suuntaan on jo menty ja se todistusaineisto tulee siitä, että mä olen seurannut eräiden pörssiyhtiöiden kassavirtatuloksen ja virallisen suoriteperusteisen tuloksen käyttäytymistä keskenään. Ja siellä on tapahtunut erkanemisia jo viime vuodesta alkaen eli kassavirtatulokset ovat lähteneet laskuun tilanteessa jossa viralliset tulokset ovat vielä jopa olleet nousussa. Ja tää ero merkitsee aina jotakin, jos sitä ei pystytä kohdentamaan, jos sille ei niin kuin löydy järjellistä selitystä jostakin, niin se merkitsee aina jotakin. Esimerkiksi tähän mennessä yhtään ainutta Enronia, Aholdia, Parmalaattia, Forkomia ja suurta kansainvälistä kirjanpitorötöstä ei ole todettu tehdyn itse kassavirtanäkökulmaa väärentämällä. Niissä on kaikissa tapahtunut juuri ennen tämän rikkeen paljastumista niin selkeä repeäminen kassavirtatuloksen ja virallisen tuloksen välillä. (Lehtinen henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008.)

Mäkinen peräänkuuluttaakin kassavirta-ajattelua yritysten maksuvalmiuden selvittämiseksi sekä verotuksen pohjaksi. Mäkinen perustaa ajatuksensa Arto kertoo henkilökohtaisessa tiedonannossaan 27.6.2004 laskeneensa omalla kassaperusteisella tulosityly-

sillään 70-luvulla, vakavaraisena pidetyn Tampellan tilinpäätöksistä, Tampellan kassavirtaa ja todenneensa sen olevan miinusta, myöhemminhän Tampella menikin konkurssiin. Toisena esimerkkinä Artto kertoo Enronin, kun tiedot Enronin taloussotkuista tulivat julkisuuteen, Artto tilasi Yhdysvalloista Enronin tilinpäätökset kymmeneltä edeltävältä vuodelta ja laski yrityksen kassavirrat, niistä hän huomasi, että vaaran merkit alkoivat näkyä kassavirtalaskelmissa jo kolme vuotta ennen kuplan puhkeamista. (Artto henkilökohtainen tiedonanto 27.6.2004; Mäkinen 2007d.) [verkkohaastattelu] [verkkopublication] [Viitattu 1.11.2008]

Kassavirtalaskennan tarkoituksena on rahan riittävydestä huolehtiminen ja sillä on seuraavat käytännön tavoitteet:

- tulevista kassavajeista ja löysistä kassavaroista kertominen etukäteen
- yrityksen voitonjaosta päättäminen siten, että kassavirta ei vaarannu
- yrityksen tuloverojen määrittäminen maksuperusteisesti.

Mäkisen mukaan mikään ei ole helpompaa ja yksinkertaisempaa kuin kassavirtajattelu sisäistäminen. Tämän päivän loppusaldo on varmasti huomisen alkusaldo, nykyhetkessä ei ole katkosta, kuten usein on tuloslaskelman ja tulosbudjetin välillä. Tulevaisuuskirjanpitoa siis tuotetaan kassavirtalaskentana. Kassavirtaraportti on monelle ymmärrettävämpi kuin tulos- tai taseraportti, selkeitä kassasta lähteviä rahamääriä ja sinne tulevia rahamääriä on helpompi ymmärtää, kun kaikkea yrityksen toimintaa ja johtamista mitataan kassavirtakäsittein, ei sekaannuksille jää sijaa. Tulosajattelu on hämärtänyt monen yritysjohtajan kassavirtakäsitystä, mutta kun asia konkretisoidaan pankkitileihin ja käteiseen varallisuuteen, ei sekaannuksia pääse syntymään. (Mäkinen 2005b.) [Viitattu 28.10.2008]

Kassavirtalaskelmaa ei esitetä samalla tavalla kuin tuloslaskelmaa: yhdeltä jaksolta. Kassavirtalaskelman tulee käsittää aina useita laskentajaksoja sekä historiasta että tulevaisuudesta. Tällöin raportointiin sisältyy aikaulottuvuus, jolla on iso merkitys johtamisen kannalta. Ajankohtaisiin ongelmiin on reagoitava heti ja myöhemmin toteutuvia uhkia voidaan seurata pidempään. (Mäkinen 2005b.) [Viitattu 28.10.2008]

Mäkinen antaa verkkokirjassaan kassavirtalaskelmaa varten rungon, jota hän käyttää:

Juoksevat kassatulot:

Erääntyneet laskut
 Erääntymättömät laskut
 Käteistulot
 Muut kassatulot

 Juoksevat kassatulot yhteensä

Juoksevat kassamenot:

Palkat
 Työnantajamaksut
 Eläkevakuutusmaksut
 Sosiaalivakuutusmaksut
 Materiaaliostot
 Palveluostot
 Arvonlisäverojen maksut
 Yritysverojen maksut
 Vuokrat ja vastikkeet
 Koulutusmaksut
 Tarvikeostot
 Tietoliikennepalvelut
 Tietojenkäsittelypalvelut
 Taloushallinnon palvelut
 Pankkipalvelut
 Muut hallinnolliset palvelut
 Matkalaskut
 Käteismenot
 Pankkikorttimaksut
 Luottokorttimaksut
 Autovakuutusmaksut
 Vahinkovakuutusmaksut
 Jäsenmaksut
 Tiedotusvälineiden tilausmaksut
 Muut juoksevat kassamenot

 Juoksevat kassamenot yhteensä

Juoksevan toiminnan kassavirta

Investointien kassatulot:

Kiinteistöjen myynnit
 Irtainten esineiden myynnit
 Arvopapereiden myynnit
 Aineettomien oikeuksien myynnit
 Muut des-investointien kassatulot

 Investointien kassatulot yhteensä

Investointien kassamenot:

Kiinteistöjen ostot
 Irtainten esineiden ostot
 Arvopapereiden ostot
 Aineettomien oikeuksien ostot
 Muut investointien kassamenot

 Investointien kassamenot yhteensä

Investointien kassavirta

Rahoituksen kassatulot:

Lainojen nostot
 Oman pääoman korotukset
 Muut rahoituksen kassatulot

 Rahoituksen kassatulot yhteensä

Rahoituksen kassamenot:

Lainojen lyhennykset
 Lainojen korot
 Oman pääoman palautukset
 Voitonjako
 Muut rahoituksen kassamenot

 Rahoituksen kassatulot yhteensä

Rahoituksen kassavirta

Kassan muutos

Kassa jakson alussa
 + Juoksevat kassatulot
 – Juoksevat kassamenot

 Kassa ennen investointeja
 + Investointien kassatulot
 – Investointien kassamenot

 Kassa ennen rahoituseriä
 + Rahoituksen kassatulot
 – Rahoituksen kassamenot

Kassa jakson lopussa

Kassavirtalaskelma noudattaa maksujen logiikkaa myös rahamäärissä. Näin ollen kaikki luvut ovat arvonlisäverollisia, vaikka vastaavat luvut tuloslaskelmassa ovat verottomia. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä - verkkokirja 2.2 – 2.4 [Viitattu 2.6.2007] Mäkinen2007a; Mäkinen 2007b; Mäkinen 2007c; Mäkinen 2007d.) [viitattu 12.10.2008.]

Mihin kassavirtapohjaista kirjanpitoa sitten voidaan käyttää? Mäkinen kertoo Pauli Vahteran ideoimasta kassavirtapohjaisesta verotuksesta kirjassaan Kassavirrat käytännössä. Vahtera on esittänyt kassavirtaverotuksen idean jo vuonna 1996 omakustanteena ilmestyneessä kirjassa: Mäkinen-Salmi-Vahtera; Uusi pienyhtiö. Vahteran ajatus oli silloin niin radikaali, että olisi ollut liian suuri muutos siirtyä samalla sekä kassavirtakirjanpitoon että kassavirtaverotukseen. Sen vuoksi Vahtera kehitti yksinkertaisen kassavirtalaskennan, jossa tuloslaskelman osoittamaa voittoa tai tappiota korjataan eliminoimalla varastonmuutos sekä korvaamalla poistot nettoinvestoinneilla. Kassavirtaverotukseen siirtyminen olisi helppoa, jos poliitikot ymmärtäisivät, että tällä tavalla yritykset todella pystyvät kasvamaan ja työllistämään enemmän ihmisiä. Alussa yritykset tietenkin investoisivat huomattavasti, mikä tarkoittaisi yhteiskunnan verotulojen romahtamista hetkellisesti, ajan mittaan yritykset kuitenkin alkaisivat maksaa veroja investoinneistaan, jos investoinnit olisivat tuottavia, myös maksetut verot olisivat isoja. Kokonaan valtion verotulot eivät tietenkään vähenisi, koska palkkaverot, sosiaaliturvamaksut ja arvonlisäverotulot kasvaisivat heti investointien alussa. Kassavirtaverotus on Vahteran mukaan menettelyltään niin yksinkertainen, että yritykset voisivat siirtyä samalla kuukausittaiseen itseverotukseen, jollainen on käytössä mm. arvonlisäverotuksessa ja työnantajamaksuissa. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 8.2.) [verkkokirja] [Viitattu 1.11.2008]

3.7 Tulevaisuuskirjanpito tilitoimistossa

Mäkinen kuvaa verkkokirjassaan miten tulevaisuuskirjanpitoa voidaan toteuttaa tilitoimistossa. Tilitoimistojen työ muuttuu Mäkisen mukaan myös taloushallinnon sähköistymisen vuoksi. Henkilökunnan aikaa vapautuu sellaiseen työhön, josta on entistä

enemmän hyötyä asiakasyritysten johdolle. Tulevaisuuskirjanpito on juuri tällainen palvelumuoto, sillä se tuottaa kahdella tavalla tärkeää tietoa: tulevaisuutta koskevaa tietoa ja kassavirtatietoa. Perinteinen tilitoimistokirjanpitäjän työ alkaa siitä, että hän saa asiakkaaltaan kuukauden tositteet ja järjestää ne aikajärjestykseen. Tämän jälkeen hän tiliöi ja tallentaa tositteet, täsmäyttää kirjanpidon, tuottaa kuukausittaiset kirjanpitokirjat – päiväkirjan ja pääkirjan, mahdollisesti myös tuloslaskelman ja taseen – sekä toimittaa aineiston asiakkaalle. Lisäksi työn yhteydessä laaditaan arvonlisäverolaskelma ja valvontailmoitus. Tilinpäätös vaiheessa tehdään arvostukset ja jaksotukset, lasketaan verot sekä laaditaan tilinpäätösasiakirjat, veroilmoitukset ja muut tilinpäätösilmoitukset. Tulevaisuuskirjanpitoa tekevän kirjanpitäjän työ on aivan toisenlaista kuin historiakirjanpitäjän työ. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 6.1.) [verkkokirja] [Viitattu 1.11.2008]

Seuraavassa Mäkisen esimerkissä oletetaan, että tilitoimisto on ottanut käyttöön paitsi tulevaisuuskirjanpidon myös sähköisen taloushallinnon tietojärjestelmän.

Rutiinitöiden käsittely vähenee olennaisesti entisestä. Tiliotteet ovat jo saatavissa sähköisessä muodossa suoraan kirjanpitojärjestelmään ja suurimmaksi osaksi tiliöitävissä automaattisesti. Myös myyntilaskut saadaan suoraan kirjanpitojärjestelmään, sillä ne laaditaan tietokoneella. Ostolaskujen sähköistyminen tapahtuu siinä tahdissa kuin myyntilaskuja lähetetään standardimuotoisina verkkolaskuina asiakkaille. Sekä myynti- että ostolaskut voidaan tiliöidä lähes automaattisesti. Tilinpäätöksen tekemisessä tarvittavat muistiotositteet voidaan laatia kuvaruudulla, jolloin ne kirjautuvat itsestään kirjanpitoon. Myös tilinpäätösraportit ja viranomaisilmoitukset tulevat automatisoitumaan ja ne jaellaan tietoverkon kautta. Tulevaisuuskirjanpito laajentaa tositekäsittelyä. Tositteita ovat tiliotteiden ja laskujen lisäksi myös sopimukset, tilaukset ja tarjoukset. Mikäli tulevaisuustietoa halutaan pitkältä aikaväliltä, esimerkiksi myyntiraportit ja suunnitelmat kirjataan myös kirjanpitoon. Tilaus-, tarjous-, raportti- ja suunnittelujärjestelmät voidaan kytkeä kirjanpitoon, joten tiedot kulkevat itsestään tietokantaan. Kirjanpitäjän on vain varmistuttava, että kirjanpito täsmää, etsittävä mahdolliset virheet ja korjattava ne. Tämä ei ole kuitenkaan kirjanpitäjän päätyötä. Kirjanpitäjä on talousasioiden asiantuntija. Hänen tehtävänä on huolehtia, että yrityksen talous on kunnossa ja mahdolliset ongelmat havaitaan riittävän ajoissa. Hänen tulee myös antaa ensiapua ja hoitoa yritykselle, jonka talous ei ole terve. Kirjanpitäjän työ on entistä vähemmän tarkkuutta vaativaa, sillä tietokoneet pystyvät hoitamaan kirjaamisen ihmistä tarkemmin. Hänen työnsä on aiempaa enemmän sosiaalista viestintää muiden ihmisten kanssa. Hänen on nähtävä ongelmat, kerrottava niistä ymmärrettävästi ja autettava ongelmien ratkaisemisessa. (Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä-verkkokirja 6.2.1 [Viitattu 10.6.2007])

Kun mietitään Mäkisen mukaan kassasuunnittelun eli tulevaisuuskirjanpidon käyttöönottoa tilitoimistossa, asiaa täytyy lähestyä myös lainlaatijan näkökulmasta. Kirjanpito-laissa säädetään hieman yksinkertaistaen kolmenlaisista asioista:

Tositteista, joiden perusteella kirjanpidon tiedot tallennetaan tietokantaan

Tilinpäätöksestä, jolla annetaan oikea ja riittävä kuva kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta

Kirjausketjusta, joka yhdistää tositteet ja tilinpäätöksen toisiinsa aukottomasti ja kaksisuuntaisesti.

Kirjanpitolainsäädännön ohella kirjanpidosta säädetään myös muussa lainsäädännössä. Tämän tarkoituksena on varmistaa, että viranomaiset saavat tarvitsemansa tiedot kirjanpidosta. Eli Mäkisen mukaan, kun mietitään lakisääteisen kirjanpidon tuottamista uudella tavalla, kannattaa pohtia sen minimivaatimuksia. Lain vaatimusten täyttämiseksi riittää, että ne vain täytetään eikä tehdä mitään ylimääräistä. Kaikki muu tehdään yrityksen omien tarpeiden vuoksi, eikä siinä tarvita lakeja sen enempää. Jos nämä yrityksen omat tarpeet liittyvät kassavirtalaskentaan, voimme miettiä, miten minimimuotoinen lakisääteinen tilinpäätös saadaan aikaan tulevaisuuskirjanpidon sivutuotteena mahdollisimman pieni kustannuksin. (Mäkinen, 2004. Kassavirrat käytännössä – verkkokirja 5.3.5.) [Viitattu 22.10.2008]

4 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI

4.1 Tutkimustehtävä

Kirjanpidon historiaa käsittelevä osuus tutkimuksesta oli helppo toteuttaa, Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan julkaisun avulla: Kauppamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Professori Aila Virtanen on tehnyt huomattavan työn saattamalla Suomalaisen kirjanpidon historian yksiin kansiin. Lähdeaineiston avulla historiakirjanpitoa koskeva osuus oli helppo ja nopea kirjoittaa.

Tulevaisuuskirjanpitoa koskevaa aineistoa oli niukalti. Tutkimuksen alku oli haasteellinen, mutta mielenkiintoinen. Aluksi ei aiheesta tahtonut löytyä aineistoa ja lehtori Arja Alajärven mainitsema yritysconsultti Juhani Puhakka oli kadonnut jäljettömiin. Aiheen uutuus ja tutkimattomuus oli haaste, mutta lopulta Lehtisen haastattelun ja varsinkin Lasmak Oy:n verkkosivuilta ja viikkoviesteistä sai paljon tietoa. Tiedon kerääminen pienistä lähteistä oli työlästä ja aikaa vievää. Yleensä lähteiden käytössä on oltava kriittinen ja aineistoa on katsottava erittäin kriittisesti, mitä vanhempaa materiaali on, mutta tulevaisuuskirjanpitoa tutkiessani, ei aineiston vähäisyydestä johtuen voinut hylätä mitään materiaalia. Haastattelut aiheen uutuuden vuoksi olivat oikeastaan ainoa mahdollinen tutkimusmenetelmä, käytin haastatteluissa metodina teemahaastattelua ja sitä avoimena haastatteluna, että pystyin haastattelun edetessä täsmentämään ja tarkentamaan asioita. Mikä parasta pystyin haastattelemaan idean kehittäjää Riku Lehtistä itseään. Haastattelujen lisäksi toinen merkittävä lähde oli ekonomi Lassi Mäkisen Lasmak Oy:n verkkosivuilla julkaisema kirja, johon Mäkinen antoi minulle käyttöoikeudet työni ajaksi. Lasmak Oy:n verkkojulkaisuissa oli myös paljon varsinkin kassavirtaa käsitteleviä artikkeleita ja haastatteluja, joita pystyin käyttämään hyväkseni. Mäkinen on sekä kassavirta-ajatuksen puolestapuhujaa, että tulevaisuuskirjanpidon idean jatkokehittäjä.

Itse kirjoitustyö eteni epäilyksistäni huolimatta hyvin, mutta tutkimuksen tulosten analysointi ja tulosten tarkastelu tuotti ongelmia, koska aiheen uutuuden vuoksi ei ole vertailukohtaa vielä muihin tutkimuksiin. Kaikki päätelmät perustuvat pienen edelläkävijäjoukon kokemuksiin. Tutkimus laajensi kuitenkin omaa tietämystäni laskentatoimen uusista virtauksista ja laskentatoimen kehittymisen tarpeesta ja eduista yrityksille ja mitä mahdollisia vaikutuksia se tuo yrittäjien asemaan. Toivon, että tutkimuksesta on hyötyä asiasta kiinnostuneille. Koska aiheesta ei ole vielä kovinkaan paljon tietoa ja konkreettisia kokemuksia yritysmaailmasta, olisi mielenkiintoista seurata tätä edistystä ja kuulla muutaman vuoden kuluttua yritysten omia kokemuksia, mitä hyötyjä vaihdoksesta on ollut ja ennen kaikkea onko lainsäädäntö alkanut muuttua tai muuttunut uuden laskentamallin suuntaan.

Paneutuessani Lehtisen kehittämään tulevaisuuskirjanpitoon, uppouduin kuin huomauttani yhä syvemmälle uudenlaisen kirjanpitoajattelun maailmaan. Vastaani tuli aina vain mielenkiintoisempia ideoita ja perusteluja niille. Mutta koska tutkimuksen alussa

työ rajattiin koskemaan tulevaisuuskirjanpitoa, oli tutkimus keskitettävä tämän asian ympärille.

4.2 Tutkimustulokset

Tässä tutkimuksessa tuli selkeästi esiin tulevaisuuskirjanpidon tai kassavirtakirjanpidon helppous. Tulevaisuuskirjanpito on tutkimuksen mukaan yksinkertaisuudessaan yritykselle helppo ja vaivaton johtamisen apuväline, jos yritys haluaa saada helpon ja kustannuksiltaan edullisen ratkaisumallin tulevaisuuden ennustamiseen. Tutkimuksen mukaan tulevaisuuskirjanpidon idea on toimiva, mutta tulevaisuuskirjanpito terminä on kuitenkin haasteellinen, sille olisi keksittävä tutkimuksen mukaan parempi termi. Uudistuksen käyttöönottoa yrityksissä, tutkimuksen mukaan, rajoittaa kuitenkin nykyinen lainsäädäntö.

Selkeimmin tutkimuksessa nousi esiin yrityksen tulevaisuuden ennustaminen tulevaisuuskirjanpidon avulla ja verotukselliset seikat. Henkilökohtaisessa tiedonannossaan 8.11.2008 Mäkinen muistuttaa, että laskentatoimen painopiste on selkeästi siirtymässä kohti tulevaisuuden tarkastelua, mikä on myös yritysjohton päätöksenteon näkökulma. Mäkinen on jo vuosia omassa yrityksessään noudattanut kassavirtakirjanpidon menetelmää ja pitänyt myös verottajan vaatiman kirjanpidon omilla taulukoillaan. Hän on käynyt esimerkein osoittamassa verottajalle, ettei veroilmoituksen liitteinä välttämättä tarvita tasetta eikä tuloslaskelmaa oikean ja riittävän kuvan saamiseksi yrityksen tilasta. Nykykäytäntöhän on se, että yrityksen verotettava tulo lasketaan tilinpäätöksen tuloslaskelman voiton perusteella. Tämä tarkoittaa sitä, että yritys joutuu maksamaan veronsa ennakkoon ennakkoveromenettelyn mukaisesti, jossa aikaisempien tilinpäätösten perusteella määrätään kuluvan tilikauden verot ennakkoon maksettavaksi. Mäkisen mukaan oikeudenmukaisempi veromenettely olisi maksuperusteinen sillä kaikki muukin verotus tapahtuu maksuhetken mukaan niin kuin esim. palkkaverotus, työnantajamaksut ja osinkoverotus sekä laskutusperusteisesti arvonlisäverotus, koska tilikauden aikana verot voidaan tilittää laskutuspäivien mukaan, tilikauden päättyessä arvonlisäverotus kuitenkin toimitetaan suoriteperusteisesti. Mäkinen on sitä mieltä että paikoin suorite- ja maksuperusteen vääristymä on kohtuuton. Mäkisen mukaan nykyinen yritysverotuksen epäoikeudenmukaisuus estää yrittämistä. Hänen mukaansa ihmiset eivät juuri verotuksen vuoksi uskalla ryhtyä yrittäjiksi ja myös verotus on syynä, miksi kasvavat yritykset

”junnaavat” paikallaan, koska ne eivät uskalla investoida kasvuun juuri verotuksellisista syistä. Alkava ja kasvava yritys joutuu usein ottamaan lainaa rahoittaakseen investointejaan. Kun verot määrätään liian aikaisin, se joutuu maksamaan verojakin velkarahoituksella, koska tulorahoitus ei vielä riitä verojen maksuun. (Mäkinen 2007c; Mäkinen 2004. Kassavirrat käytännössä 8.1.) [verkkokirja] [Viitattu 1.11.2008]

4.3 Tulosten luotettavuus ja tutkimuksen hyödyntäminen

Teemahaastatteluni pohjalta ja internetin verkkojulkaisujen sekä verkkokirjan perusteella voidaan tutkimustulostani pitää luotettavana. Teemahaastattelua käytetään silloin kun haastattelu halutaan kohdentaa tiettyyn teemaan, haastattelun aihepiiri on tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi, Remes & Saajavaara 2004, 197). Aiheen tutkimattomuuden ja uutuuden perusteella kyseinen haastattelumuoto oli perusteltu valinta.

Haastattelun etuna oli myös se, että pystyin tarkentamaan ja täydentämään vastauksia ja kysymään haastatelluilta asiantuntijoilta lisäkysymyksiä opinnäytetyöni johdosta. Tarvittaessa myös jatkossa, jos joku tekee aiheen tiimoilta lisää tutkimusta, on mahdollista tavoittaa kyseiset asiantuntijat. Tässä vaiheessa, kun asia on vielä tutkimaton, voidaan haastateltavien määrää pitää riittävänä.

4.4 Jatko haasteet

Tutkimuksen pohjalta voidaan asettaa seuraavanlaisia haasteita. Tulevaisuuskirjanpito tai kassavirtakirjanpito, miten sen haluaa ilmaista, vaatii lisää tutkimista. Yksikään taloushallinnon professori ei ole vielä ottanut aihetta omakseen ja alkanut sitä yliopistotasolla tutkia. Aiheessa on ainesta yliopistotasoiseen tutkimukseen ja sen analysointiin syvällisemmin. Vaikka Turun kauppakorkeakoulun professori Markus Granlund antaa henkilökohtaisessa tiedonannossaan 16.10.2008 ymmärtää, että tulevaisuuskirjanpito ideana on jo mennyttä. Jos lopulta syynä ovatkin yritysjohtajien ennakkoluulot ”kaikkea uutta kohtaan” tai se mitä Mäkinen on huomannut, että tulevaisuuskirjanpito-termiä, pidetään jonkinlaisena ”humpuukina”, niin hänen asialle antamansa termi **kassasuunnittelu** vaatii lisää tutkimista. (Mäkinen henkilökohtainen tiedonanto 17.10.2008.) [Vii-

tattu 1.11.2008] Aiheesta saisi useammankin opinnäytetyön tai gradun. Myös Vahteran esittämä kassavirtaverotus on aiheena mielenkiintoinen ja kaipaa jatkotutkimuksia.

5 LOPPUPÄÄTELMÄT

Tulevaisuuskirjanpito on mielestäni osoittanut toimivuutensa johdon apuvälineenä. Helpompaa ja kustannuksiltaan edullisempaa työvälinettä ei mielestäni ole. Kun termi vielä saadaan yrityksille sopivaksi ja lainsäätäjät oivaltamaan menetelmän toimivuus, voidaan mielestäni puhua Suomea kohdanneesta kilpailuedusta. Yksinkertaisuudessaan menetelmä on vertaansa vailla. Idea antaa johdolle mielestäni konkreettisimman työkalun yrityksen tulevaisuuden ennustamiseen. Mallin avulla johto voi riskittömästi kokeilla miten erilaiset visiot vaikuttavat yrityksen kassavirran käyttäytymiseen tulevaisuudessa. Ollaanko menossa kohti kassavarojen kasvua vai onko yritys ajautumassa kassakriisiin. Vielä toistaiseksi vain pieni joukko yrityksiä on sisäistänyt uudenlaisen ajattelutavan, nämä yritykset ovat kuitenkin tutkimukseni mukaan vakaalla pohjalla eikä niitä näytä tulevaisuudessa uhkaavan taloudellinen taantuma. Johto on yrityksissä koko ajan edellä tilanteesta ja tulevaisuutta voidaan katsoa eteenpäin luottavaisesti.

Tutkiessani Lasmak Oy:n verkkosivuilla artikkeleita ja haastatteluja vastaan tuli uraauurtavia asioita. Sivuilla on haastateltu merkittävää joukkoa laskentatoimen eri alueiden asiantuntijoita ja eri alojen yrittäjiä. Sivuilla on jaettu asiat selvyyden vuoksi seuraaviin kategorioihin: laskenta-, rahoitus-, verotus-, netti- ja yritysasiat. Jokaisen osa-alueen alta löytyy asiasta haastatteluja ja kolumneja. Mielestäni eräs parhaista kirjoittajista Mäkisen itsensä lisäksi on KHT Pauli Vahtera. Hän on osoittautunut varsinaiseksi ideanikkariksi, hänen artikkelinsa tempaavat mukaansa ja niitä on hauska ja mielenkiintoinen lukea. Vahtera osaa esittää ideansa kuvauksellisesti ja jopa humoristisesti kuitenkin unohtamatta perusteluita ja esimerkkejä. Vahteran ideoissa on useampiakin aiheita tutkittavaksi ja jotkut hänen ideansa on jo otettu käyttöön. Hän on ollut kehittämässä sähköisen taloushallinnon menetelmiä ja on myös laatinut kirjanpitolain tekstit, joilla sallittiin paperiton kirjanpito.

Kun sunnuntaina 12.10.2008 uutisoitiin uutisotsikoissa: ”Maailmantalous romahduksen partaalla!”, mietin itsekseeni, että olisiko kriisi ollut ennustettavissa Artton kassavirtalaskelmilla tai Lehtisen tulevaisuuskirjanpidon laskentamalleilla. Lauantaina kansainvälinen valuuttajärjestö IMF oli varoittanut maailman talousjärjestelmän olevan lähellä romahdusta. Kriisi on levinnyt pitkään pahasti velkaantuneiden pankkien keskuudessa. USA:ssa on hyväksytty roskapankkilaki pitkällisen asian ”vatvomisen” jälkeen, jopa Suomesta kysyttiin apua Yhdysvaltojen pankkikriisin ratkaisemiseen ja sen lisäksi New Yorkissa Yhdysvaltain valtionvelan kasvua esittävästä näytöstä loppuivat numerot. Vuodesta 1989 toimineesta digitaalisesta laskurista on yksinkertaisesti loppuneet numerot valtionvelan kasvettua yli 10 000 miljardin dollarin. Islannin talous on kriisissä, Islantilaisten isojen pankkien ajaututtua Islannin valtion syliin. Eurooppalaiset pankit ”keikkuvat” luottotappioiden aiheuttamien talousvaikeuksien kourissa. Euromaat ovat pitäneet Pariisissa ylimääräisen hätäkokouksen talouskriisin johdosta, Britannian pääministeri Gordon Brown haluaa Britannian toimivan tiennäyttäjänä talouskriisissä. Brown aikoo kehottaa Euroopan johtajia seuraamaan ns. Britannian mallia, jossa valtio takaa pankkien väliset lainat ja ostaa osan pankkien osakkeista, tätä mallia onkin kutsuttu pankkien osittaiseksi kansallistamiseksi. (YLE Uutiset/ Talous 12.10.2008.)

Tässä valossa Lehtisen esittämä ”kauhuskenaario” kirjanpitokuplan puhkeamisesta on enemmän kuin vain teoriaa. Tosin erilaiset taloussuhdanteet ovat aina seuranneet toisiinsa ja maailmanlaajuisen laman syistä voisi kirjoittaa useamman gradun tai opinnäytetyön.

Myös pankit ovat ajautuneet maksuvaikeuksiin liiallisten luototusten vuoksi ja valtioiden on ollut puututtava tilanteeseen, ettei pankkeja ala menemään konkurssiin. Tässä valossa herää kysymys, miten pankit ovat luottoja myöntäneet? Onko luotonanto ollut liian ”leväperäistä” eli onko luottoja myönnetty riittämättömällä vakuuksilla, niin kuin Suomessa ennen pankkikriisiä oli tehty. Aihe olisi myös tutkimisen arvoinen.

6 LÄHTEET

Aarnio, E. 2001. Kirjanpidon rattaat natisevat: Tulevaisuuskirjanpito muovaa käsityksiä taloushallinnasta. Digitoday | finanssi [verkkolehti], julkaistu 18.4.2001 klo 17:04 [viitattu 20.3.2007] Saatavissa

http://www.digitoday.fi/page.php?page_id=10&news_id=20014720

Arto, E. 2004. Haastattelu 27.6.2004. [verkkohaastattelu] Kassavirta paljastaa kannattavuuden. [Viitattu 1.11.2008] Saatavissa

<http://www.lasmak.com/haastattelut.php?Uutinen=70&groupid=1&page=20>

Erikoisvaliokunnan ehdotus keskuskauppakamarin lausunnoksi. Arvostelevia huomautuksia. Liiketaito 1/1923, s. 14–16.

Granlund, M. Tulevaisuuskirjanpito. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: tii-na.ronka@bit.spt.fi. Lähetetty 16.10.2008 klo 9:17. [viitattu 17.10.2008].

Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Kaitila, I.V. 1916. Kirjanpidon ja bilanssiopin oppikirja. Jyväskylä. K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.

Kirjanpitoasetus 1945/781

Kirjanpitolaki 1945/701

Kirjanpitolaki 10.8.1973/655

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Laki kirjanpitovelvollisuudesta 1.3.1923/54

Lehtinen, R. Uuden talouden laskentatoimi, osa II tulevaisuuskirjanpito. Tilisanomat, 2001. 4, s. 60–67.

Lehtinen, R. Henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2008

Lukka, K. ja Pihlanto P. 1993. Martti Saario – suomalaisen laskenta-ajattelun kehittäjä. Liiketaloudellinen aikakauskirja 3/1993, 251–275.

Muukkonen, J. Tulevaisuuskirjanpito on taloushallinnan seuraava aalto. Tuottotiedote 2005. [verkkolehti], s. 3-5. [viitattu 20.10.2008]

Saatavissa http://www.tuottotieto.fi/filebank/62-269_tuottotiedote1_05naytto.pdf

Mäkinen, L. Kassavirrat käytännössä. Punainen lanka tulevaisuuteen [verkkokirja], julkaistu 14.11.2004 [viitattu 29.4.2007]. Saatavissa

http://www.lasmak.com/kasikirja.php?handbook_id=3&contentlist=&page_id=

Mäkinen, L. Kassavirtajohtaminen - elävä tuntuma tulevaisuustietoon [verkkojulkaisu], julkaistu 25.5.2007a [viitattu 25.5.2007]. Saatavissa <http://www.lasmak.com/artikkelit.php?Uutinen=335&groupid=2&page=1>

Mäkinen, L. Kassavirta-ajattelu valaisee tulevaisuuden [verkkojulkaisu], julkaistu 25.5.2007b [viitattu 25.5.2007]. Saatavissa <http://www.lasmak.com/paakirjoitukset.php?Uutinen=266&groupid=1&page=4>

Mäkinen, L. Kassavirta-ajattelu muuttaa yrityksen johtamista. [verkkolehti] Osuustoiminta 2005a. Vol. 1:2005 [viitattu 29.10.2008] Lehti ilmestyy myös painettuna. Saatavissa http://www.pellervo.fi/otlehti/uotneuvonta/liitteet05/1_05_kassavirta.htm

Mäkinen, L. Kassavirta-ajattelun soveltamista [verkkolehti] Tulevaisuuskirjanpito käytännössä. Osuustoiminta 2005b. Vol. 1:2005 [viitattu 29.10.2008] Lehti ilmestyy myös painettuna. Saatavissa http://www.pellervo.fi/otlehti/uotneuvonta/liitteet05/1_05_tulevaisuuskirjanpito.htm

Mäkinen, L. Totuus tulee yrittäjien suusta [verkkojulkaisu], julkaistu 1.6.2007c [viitattu 6.6.2007] Saatavissa <http://www.lasmak.com/paakirjoitukset.php?Uutinen=267&groupid=1&page=4>

Mäkinen, L. IFSR on epäonnistunut tavoitteissaan – kassavirta-ajattelua huudetaan apuun[verkkojulkaisu], julkaistu 3.8.2007d [viitattu 12.10.2008]. Saatavissa <http://www.lasmak.com/paakirjoitukset.php?Uutinen=272&groupid=1&page=3>

Mäkinen, L. Kassavirta. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: tiina.ronka@bit.spt.fi. Lähetetty 17.10.2008 klo 9:53. [viitattu 17.10.2008]

Mäkinen, L. Opinnäytetyö ennakkoluettavaksi. [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: tiina.ronka@bit.spt.fi. Lähetetty 8.11.2008 klo 13:12. [viitattu 11.11.2008]

Nivaro, H. Reitti tulevaisuuteen lasketaan tavoitteiden mukaan. Fakta, 2002. 6-7, s. 18–19.

Puhakka, J. Tulevaisuuskirjanpito kertoo miten tavoitteisiin päästään ja mitä vaihtoehtoisia reittejä on käytettävissä. Tilintarkastus, 2001. 4, s. 35–38.

Vahtera, P. Pois poistoista - kohti tulevan kassan laskentaa [verkkojulkaisu], julkaistu 18.8.2004. [viitattu 10.11.2007]. Saatavissa <http://www.tilisanomat.fi/lehti/article.php?catid=14&artid=318>

Virtanen, A. 2007. Kauppiamiehen käytännöstä kansainväliseen kirjanpitoon. Kirjanpidon historia Suomessa 1862–2005. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunta.

YLE Uutiset talous – Euromaat puivat talouskriisiä ylimääräisessä kokouksessa [viitattu 12.10.2008] Saatavissa <http://www.yle.fi/uutiset/talous/oikea/id104271.html>

[www.finlex.fi/lainsaadanto/saadösmuutosten hakemisto](http://www.finlex.fi/lainsaadanto/saadösmuutosten_hakemisto) [viitattu 6.12.2007] Saatavissa
http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/haku.php?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kirjanpito*&submit=Hae